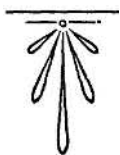

SZAKOKTATÁSÜGYI KÉRDÉSEK

ÍRTA:
BUDAY BARNA

BUDAPEST
"PÁTRIA" IRODALMI VÁLLALAT ÉS NYOMDAI RÉSZV.-TÁRS.
1918

I.

A mezőgazdasági szakoktatás és a tanárkérdés.

1. Gazdasági akadémiák.

A kulturális fejlődés és a nemzeti vagyonsodás szempontjából talán egyetlen más országban sem jut olyan általános jelentőségű hivatás a mezőgazdasági szakoktatásügyi intézményeknek, mint nálunk, ahol a lakosság kétharmadrésze közvetlenül a földművelésből él és ahol a mezőgazdasági termelés eredményessége szerint igazodik a közvagyonosodás.

Ennek ellenére szakoktatási szervezetünk kiépítetlen, hézagos és újítások után kiált. Kevés a gazdasági iskolánk és ami van, az sem alkalmazkodik kellően az élet gyakorlati igényeihez. A földművesek számára alapított földművesiskoláink népszerűtlenek, az intelligencia számára alapított gazdasági akadémiákat elhanyagolják. Középfokú tagozat e kettő között nincs; az elemi iskolai és a főiskolai színvonal között álló művelődési igények tehát kielégítetlenek. Középosztálybeli ifjúságunk a tudományegyetemekbe tolong s nekünk nincsen olyan egyetemi jellegű főiskolánk, amely amazokkal felvehetne a versenyt.

Hogy meglevő gazdasági iskoláink fejlesztése milyen ütemben halad, erre nézve elég talán rámutatnom a tanintézetekből átszervezett gazdasági akadémiákra. Ezt a rangemelést tudvalevőleg nem követte a tanszékek kiépítése a felsőbb

színvonalú oktatás céljaira; a cím és a jelleg változása mellett lényegében minden a régiben maradt, mert az átszervezésnél a takarékoság és nem a fejlődés szempontja volt a döntő.

Szakoktatásügyünk stagnációjának hátránya gyakorlati szempontból különösen abban jelentkezik, hogy nem tud kifejlődni olyan magasabb rendű tanári kar, amelyre nemcsak az iskolának, hanem a haladó életnek is szüksége van.

Én az iskolakérdésben legfontosabbnak mindig a tanárkérdést tekintetem. Az iskola csak szerve a művelődésnek, amelybe a tanár adja a tartalmat: az erőt és a lelket.

Az iskolák értékét mindenütt a tanárok értéke szabja meg, a mezőgazdaságra nézve azonban el lehet mondani, hogy a jó szaktanár a köztermelésnek is egyik legjelentékenyebb tényezője, mert a tanári működés sehol sem hat ki oly közvetlenül a gyakorlati életre mint éppen a mezőgazdaságban.

A gazdasági szaktanárok nemcsak az a feladata, hogy az ifjúságot oktassa, neki az életben is fontos vezető szerep jut. A szaktanári tanszékek hivatásos otthonai a mi tudományunknak, ezek tartják számon a szakmabeli fejlődést, medencébe gyűjtik az egész külső világ tudományos vívmányait, újításait, hogy a gyakorlati élet talajába átszűrhessek, még pedig nem csupán a néhány száz főnyi hallgatóság fülén keresztül, hanem az élet katedrájáról előadásokban, társadalmi mozgalmak és irodalmi vállalkozások ezernyi erén keresztül kell keringésbe hozniok a tudomány véranyagát, hogy ez a milliók mindennapi erejévé és hasznává válhasson.

A jó tanár csak felerészében az iskoláé; másik felerészében a felnőtté, akik a tanár tudásából akarnak meríteni jó tanácsokat a maguk számára, innen akarja meríteni az irodalom is legjobb értékeit, erre a kútra jár a fél ország.

Méltóztassanak csak arra gondolni, hogy egyes, hivatásuk magaslatán álló gazdasági tanáraink, mint kísérletezők, tanácsadók, előadók, könyvszerzők és szaklapok főmunkatársai, milyen mérhetlenül fontos szerepet töltek és töltenek be az ország gazdasági életében!

Beláthatlanul nagy érdekünk, hogy sokasodó számban legyenek ezután is tudós tanáraink, akik az iskolán kívül is úttörői a haladásnak, vezetik a szellemi életet és nevüket bele tudják vésni a fejlődés történetébe.

Azért a tanárkérdés nem pusztán iskolakérdés; a jó tanár a mi mezőgazdasági közéletünknek pótolhatatlan kiegészítője, minélfogva legszorosabban érdekelnek bennünket mindazok az intézkedések, amelyek arra vonatkoznak, hogy megfelelően képzett, a tapasztalatokkal és a tudományokkal haladó, munkás tanárikar álljon a mezőgazdaság rendelkezésére.

Sajnos, az a tapasztalatunk, hogy gazdasági akadémiáink tanszékei nem-eléggé termékenyek, nem tudják nevelni és pótolni kellőszámban azokat a hivatásuk csúcspontjára emelkedő férfiakat, akikre a közmunkásságnak szüksége volna. Mintha kifáradóban volna az a talaj, amely apostoli lelkesedésű tudósokat, hírneves tanárokat terem.

Több, mint 20 év óta figyelemmel kísérem a szakirodalmi és mindég ugyanazokat a neveket látom felcsillani; mindég ugyanazok a nevek, ugyanazok a férfiak szerepelnek a közmunkásság programján és ha egy-egy kidől közülök, hosszú szünet következik. Nincsenek készenlétben a jelesek lábnyomán lépkedő új erők, hogy betöltsék az elődök tartalmas szerepét. Nem elegendő készültséggel folyik a pótlás kiképzése a tűzvonal mögött és úgy látom, hogy a katedrán kívül eső teendőik ellátására általában csökken a buzgalom és a lelkesedés.

Mi az oka ennek?

Többfelől azt hallom, hogy az emberekben van a hiba, ellustultak az emberek és nem hivatást, hanem egyszerű kenyérkereső foglalkozást látnak pályájukban. Tehát a vetőmag a hibás. Én azonban részemről azt hiszem, ha gyenge a termés, a talajt is szemügyre kell venni. Ha az emberekben hiba van, valószínűleg a rendszerben is hiba van.

Tapasztalat szerint az emberek átlagban nem változnak. Ha tehát valamely szervezetben, jelen esetben a gazdasági akadémia tanári karában, a kiválasztás folyamata elrenyhül, gondosan meg kell vizsgálni azokat a körülményeket is, amelyek a tanárok előképzésének, búvárkodásának, szabad mozgásának és érvényesülésének lehetőségeit eldöntik.

És ha most ezekre a döntő körülményekre vonatkozóan kérdéseket teszek fel, a következő feleleteket kapom:

Van-e rendszeres tanárképzésünk? Nincs.

Módot adunk-e a tanárjelölteknek arra, hogy alaposan megismerjék a hazai viszonyokat, külföldi tanulmányutakat tegyenek s megfelelő előképzetség után lépjenek katedrára? Nem és nem.

Támogatjuk-e kellően a tanárokat szakmabeli művelődésükben és abban, hogy a gyakorlati élettel szoros összeköttetést tartsanak fenn? Nem.

Milyen a tanszékek felszerelése? Tökéletlen.

Milyen a tanszék dotációja? Szűkkeblű.

Milyenek a tanárok, mozgási szabadságukat tekintve? Kiskorúak.

Milyen a fizetés? Kezdetben nyomorúságos és visszariasztó s a nagy többségre nézve, az előléptetések lassúsága miatt, mindvégig sivár marad.

Megbecsüljük-e kellően a jeles és kiváló tanárokat? Nem.

Íme, ez a néhány kérdés és a felelet körülbelül bevilágít a főkérdés lényegébe.

Távol áll tőlem azt állítani, hogy a körülmé-

nyek kizárják jeles, tudós tanerők kialakulását, hiszen jeles tanáraink ma is vannak, a szónak abban a tágasabb értelmében, amely nemcsak az iskolára, hanem az életre is vonatkozik.

Ám az is kétségtelen, hogy az akadémiák tanszékeinek szervei élete nem kedvez az átlagos képességek kifejlődésének és a jelesebb tehetségek érvényesülésének sem kedvez olyan mértékben, amint ez kívánatos és szükséges volna.

Ez igen nagy hiba, mert alig győzöm eléggé ismételni, hogy a mi tanáraink nem csupán a tanszék terheit, hanem az élet terheit is hivatottak viselni; egyetemi tudományos otthonunk hiányában ők a központi ügyvivői a szakmabeli haladásnak, nekik kell vezetniök a szakirodalmat s nekik kell ellátniök a gyakorlati élettel szemben a tanácsadó szerepét. Minél jobban betöltik ezt a szerepkörüket, annál jobban megerősödnek voltaképpeni hivatásuk számára is, egyéni kiválóságuknak tehát két nemzedék veszi hasznát, az, amelyik a jelent tartja és az, amelyik a jövőt fogja bírni.

Éppen ezért a mi agrárállamunkban a legjelentősebb közérdek az, hogy jól felszerelt tanszékek ügykörét olyan férfiak lássák el, akik megfelelő előképzettség alapján széles látókörre tehetnek szert, külföldet járhatnak, összeköttetést tarthatnak fenn a gyakorlati élettel, a szabad mozgás s a szabad véleménynyilvánítás jogát élvezik és kedvező körülmények között minden képességüket és erejüket szakmájuk fejlesztésének szentelhetik, munkásságuk országra kiható eredményei nyomán pedig méltó anyagi és erkölcsi jutalomra tarthatnak számot.

Ennek a célnak kell szolgálatába állítani a tanárképzést, a tanszékek szervezését és dotációját, a fizetési, előléptetési és szolgálati viszonyokat és az akadémiák szervezeti szabályait.

Előadásomban az e tekintetben szükséges intézkedésekre és reformokra kívánok rámutatni.

Tanárnevelés.

A gazdasági akadémiai tanszékek természetük szerint különböző alapképesítést kívánnak, így a természettudományi tanszékek egyetemet, a. m. műszaki és vegyészeti tanszék műegyetemet, a jogi tanszék jogakadémiait stb. Tisztán a gyakorlati gazdasági tanszékek betöltéséhez elegendő a gazdasági akadémiai végzettség alapképesítése; egyéb tanszékekre pályázók különböző főiskolák végzésére vannak utalva. A létesítendő közgazdasági egyetem keretében is csak úgy lehetne szervezni a tanárképzést, ha abban a különböző szakmáknak külön fakultásuk lenne.

A közgazdasági egyetem létesítéséről azonban hiába álmodozunk a közeljövőben; a tanárképesítés ügyét tehát egy külön egyetem tervére nem építhetjük. Egyelőre létező főiskoláinkra vagyunk utalva, amelyektől nem kívánhatjuk, hogy a mi külön igényeinkhez alkalmazkodjanak.

Sajnos, az a tapasztalatunk, hogy a természettudományok, a jogi és a technikai tudományok tanítása a legfelső fokon túlságosan elvont alapon történik és inkább a tudománynak, mint az életnek nevel. Ezért régi óhajunk, hogy az egyetemeken a természettudományokat az elméleti irány mellett a gyakorlati alkalmazás szempontjából is felkarolják. Éppen így a jogi és a közgazdasági tudományokat is közelebb kellene hozni a gazdasági szakismeretekhez. Ez a cél lebeg szemünk előtt, amikor a jogi és a gazdasági tanítás között kapcsolatot sürgetünk, hogy a tudományágak egymásra hatása érvényesüljön. Legfontosabb, természetesen, szemünk előtt az, hogy a gazdasági oktatás a legfelsőbb fokozatra fejlesztesse és olyan főiskolai intézményre tegyünk szert, mely a doktori fok elérésére is módot ad.

Mindezek a kívánságok a tanári alapképesítés szempontjából is igen jelentékenyek, egyelőre

azonban be kell érünk azzal, hogy a *tanárjelöltektől az alapképesítés tekintetében, szakmabeli csoportok szerint az elérhető legmagasabb fokú iskolai képzettséget kívánjuk meg.*

Csakhogy az iskolai képesítés csupán alapja a tanári hivatáshoz szükséges képzettségnek. Ezt az alapot fejleszteni és építeni kell a szakmabeli ismeretek tökéletesítésének minden eszközzel és lehetőségével. A továbbképzésnek ez az útja mérhetetlen fontosságú, mert a tanárnevelést lényegében az teszi, hogy a jelölteknek módot és alkalmat adjunk a továbbtanulásra, az iskolai képzésnek az önképzéssel való kiegészítésére.

A mi tanárképzésünk ügye távolról sem rendezett. Rendszeres és tervszerű tanárképzésről nem is beszélhetünk.

Tanárjelölteinket inkább hivatalnokoknak, semmint hivatásnak nevelik. Ismereteik és látókörük szélesítésére, tapasztalatok szerzésére nem kapják meg a szükséges alkalmakat és módokat, képességeik kibontakozását és fejlesztését gondos beavatkozásukkal nem segítik. Beleültetik őket a Sanyarú Vendelek exisztenciájába s rájuk bízzák, hogy emelkedjenek fel a tudomány vívmányaihoz és a tapasztalat bölcsességeihez. Éhez pedig apostoli lélek és telt pénzesztárca kellene.

Nem egy tanárjelölt úgy küzdi fel magát a katedráig, hogy a világnak az akadémián kívül eső részéből semmit sem ismer. Kukacokat nevelünk sasok helyett a mezőgazdasági kultúra őrhelyeire!

Már az a körülmény, hogy az egyetemet végzett ifjú anyagilag is végtelen sivár gyakorlonoki (aféle audiát) állással kezdi pályáját, melyen szűkös élet és csigalassúságú emelkedés kilátásai várnak reá, szárnyát szegi a becsvágnak s hamar letörli a szép reményekbe kapaszkodó kedvet és buzgalmat is.

Egy igen alsórendű szerepkörre való készülés

feltételei között indul meg a tanári pályához vezető út és a folytatás semmivel sem jobb, mint a kezdet volt.

Innen van az, hogy mikor a növendékek jelesebbjét felszólítják, nem volna-e kedvük szakoktatási pályára lépni, ezek többnyire tagadó választ adnak. De hogyan is volna lehetséges a kiválóbb elemek kiválasztása és lekötése olyan pályára, amelynek nem adunk vonzóerőt?!

Legtöbb kiigazítani való a tanárjelöltek nevelésének rendszerében vagy helyesebben: rendszertelenségében van, mert ez a tanári pályára indulót rögtön hasznothajtó alkatrészként igyekszik belenyomni a szakoktatás gépezetébe, noha ez még nem kész alkatrész, előbb még csiszolásra és fényesítésre szorul.

Kivételes helyzetet kellene biztosítani a tanárjelölteknek abból a szempontból, hogy rájuk nézve a látás és a tanulás minden útja tervszerűen nyitott és kötelező legyen. Befektetési objektumoknak kell őket tekintenünk, akikre bőven kimért nevelési költségeket azért áldozunk, hogy valódi értékke váljanak és a nevelés költségzámliját közhaszonra százszorososan visszatéríthessék.

A szakmabeli kiképzésnek többféle állomása kínálkozik, amelyeket a tanárjelölteknek mind be kellene járniok, hogy célhoz jussanak.

Így a természetrajzi tanszék jelöltjénél alig mellőzhető a rovar-tani illetve a kórtani állomás; a vegytani tanszéknél a mezőgazdasági ipari és vegytani kísérleti állomás; a műszakinál a gép-kísérleti állomás vagy valamely építészeti iroda. A gyakorlati tanszékeknél pedig a takarmányozási és élettani állomás, illetve a növénytermelési kísérleti állomások.

A tanárképzést tehát mindenekelőtt kísérletügyi intézményeinkkel kellene kapcsolatba hoznunk olyan mértékben, hogy a jelöltek szakmabeli tudományuk gyakorlati alkalmazásának módjait megismerjék.

Miután azonban a gazdasági akadémiai tan-székeken minden tudományt a mezőgazdasági életre kell vonatkoztatni, a *tanárjelölteinknek a mezőgazdaság hazai viszonyait is meg kell ismer-niök*, látni az őket érdeklő berendezéseket és tanulmányozni azok működését.

Annál mellőzhetetlenebb a gyakorlati tan-székek jelöltjeire nézve, hogy a mezőgazdasági viszonyokat és a gyakorlati gazdálkodás mene-tét alaposan tanulmányozzák. Evégből *huzamo-sabb időt erre kijelölendő gazdaságokban kellett-e eltölteniök*.

Végül elmaradhatatlan a külföldi tanulmányút, az idegen országbeli szakoktatási intézmények, kísérleti állomások, hírneves gazdaságok és kul-túrák tanulmányozása céljából.

Mindezekben a művelődési folyamatokon végig kell vezetni a tanárjelöltet Nem szabad sajnál-nunk az időt és a költséget, amibe ez a hosszú vándorút kerül. Abból is, ebből is bőven kell futnia és semmi kárba nem vész, mert ha a jelölt a végén nem válik be a tanári hivatás számára, még mindig széles tér kínálkozik előtte, ahol ismereteit értékesítheti. A művelődésre fordított kiadás mindig a legjobb befektetés. És ha egyszer az ismeretszerzésnek ilyen nagy lehetőségei nyílnak meg a tanulni vágyó ifjak előtt, bizonyos, hogy jeles tehetségek fognak ajánlkozni a szakoktatás szolgálatára.

Természetesen az így tervezett tanárképzés végrehajtásának céljára *nagy tanulmány- és uta-zási alapokra van szükség*, amelynek bőkezű javadalmazásáról költségvetésileg kellene gon-doskodni.

Az előzetes tanulmányok befejezése után a jelöltek írásbeli dolgozattal és szóbeli előadás-sal szerezzék meg a formyszerű minősítést, még pedig a szakmabeli tanerők lehetőén széles nyilvánossága előtt és ennek megtörténtével a segédtanári fokozatba kell jutniok.

Így kell kezdődnie a pályának, hogy a folytatása biztató legyen.

A tanszékek.

Mindez csak előkészület és nem befejezett készütség. A tanár soha sincs készen, képzettségének mértéke után sohasem tehet pontot. Együtt kell haladnia szakmabeli tudományának fejlődésével, melyet viszont az élet eleven ereje mozgat és megállani egyetlen napra sem enged. A tanárnak tehát folyton művelni kell a maga szakmáját, figyelni a tudomány állását, a kísérletek eredményeit, az élet tapasztalatait. Ebben a munkában segítik őt a tanszékek felszerelése, a laboratóriumok, a gyűjtemények, a könyvtárak, a rendelkezésére bocsátott segéd-erők; segíti ebben a munkában az utazás, a világlátás, az ismerkedés ezernyi alkalmának felhasználása.

De ha felteszem a kérdést, hogy a szakma művelésének ezek a módjai és lehetőségei kellő mértékben nyitva vannak-e a gazdasági tanárok előtt, egyetlen ponton sem kapok kedvező feleletet.

A tanszékek dotációja általában szűkkeblű. Egyes tanszakoknak egyáltalán semmiféle be rendezése nincsen. Egyik akadémiánkon, tudtommal egyetlen laboratórium sincs, ahol a hallgatók dolgozhatnak. Ugyanitt a természettudományi tanszék (növénytan, állattan, geológia) évi dotációja 600 K., a könyvtár nem üti meg egy középiskolai könyvtár mértékét, a tanszékek külön kézi könyvtáráról szó sincsen, már pedig könyvek, szakfolyóiratok nélkül a tanár önállóan nem dolgozhatik és csakhamar lemarad a tudományával.

Hiányzanak kellő számban a segédtanerők is, minélfogva a tanárnak a tudományos munkálkodásra, kísérletezésre, utazásra nem marad kellő ideje. Egyébiránt a tanulmányutakra kevés

mód van, mert minden egy naposnál hosszabb idejű tanulmányi kirándulást előre be kell jelenteni és mire az engedelem megjön, az alkalom gyakran elmúlik. A tanszemélyzet nagyobb része nagyobb tanulmányi kirándulásokhoz egyáltalán nem jut. Sokan éveket ülnek a katedrán anélkül, hogy valaha egy nagyobb uradalmat láttak volna. Ugyanez méginkább áll a külföldi tanulmányutakra nézve. A takarékoság szempontjai a látás és tanulás lehetőségeinek, a szabad mozgásnak és a gyakorlati élettel való összeköttetés fenntartásának igen szűk korlátokat szabnak. Csoda volna, ha ez a szűkkeblűség nem ütné rá az elégtelenség bélyegét a tanszékek szellemi életére és ha nem zsidbasztaná a tanári munkásságot az iskolára és az életre való kihatásában egyaránt.

Mindenekelőtt a tanszékek költségvetését kell lényegesen növelni, a mai költségvetési tételek többszörösére és mindenesetre oly mértékben, hogy a sikeres tanításhoz és az önálló búvárkodáshoz szükséges berendezésekből semmi sem hiányozzék.

A pénzkérdés viszonylagos dolog. Ahol muszáj pénznek lenni, oda mindég jut pénz. A tanszékekre muszáj pénznek lenni, mert ezek a pillérek tartják az egész szakoktatás épületét. És ha azt mondják, hogy sok az akadémia, akkor azzal válaszolok, hogy *inkább legyen kevesebb akadémiánk, de a megmaradók tanszékeit valóban fejleszük ki aztán főiskolai színvonalra.* Talmi akadémiáknak a főiskolák jellegével, de a tanintézetek régi agyszerkezetével és avult hagyatékaival nincs értelmük és nincs hasznuk.

A tanároknak szabad mozgást és költséget kell engedni, hogy a hazai mezőgazdasági élettel állandó összeköttetted tartsanak, két-háromévenként pedig eljuthassanak a külföldre is. Hogy erre kellő időt engedjen a tanári munka, a tanszékekhez bőségesen kell beosztani segédeket is,

szükség esetén pedig a főbb tanszékeket választák ketté, hogy a különleges szakmák annál jobban izmosodhassanak.

A munka mélyítése.

Nagyon természetes, hogy mikor a tudományos és a gyakorlati képzés bőséges lehetőségeit megadjuk, ugyanakkor gondoskodnunk kell arról is, hogy a tanár a nyert tanulási alkalmakat hivatása számára felhasználja és megfelelő munkaeredményeket mutasson fel. Ma a tanár munkásságát senki sem kéri számon, haladását és emelkedését, mint minden egyébnél fontosabb tényező, a szolgálati évek száma dönti el. Vajmi kevés hatása van pályafutására annak a körülménynek, hogy a tanórák lemorzsolása után feanmaradó idejét mire fordítja, hogy tétlenül tengi-e végig az életet, avagy a tudományos búvárkodásnak, társadalmi és irodalmi munkásság javára szenteli-e képességeit. Már pedig ha valahol, úgy éppen a tanárok működésének megítélésénél kell érzékeny értékmérőt alkalmaznunk, mert a munkaeredmények között óriási különbségek vannak, amelyek nem maradhatnak figyelmen kívül.

Azért fontos, hogy az egyes szakmák búvárkodásuk eredményeiről évről-évre beszámoljanak és a beszámolókat a minisztérium egyesítve közzétegye. A működésnek ebben a tükrében meg kell látnunk, hogy mi történik a szakmabeli tudományok fejlesztése érdekében nemcsak a nyilvánosság előtt, hanem a zárt ajtók mögött is s megállapíthatjuk, ki milyen mértékben vett részt a szellemi élet versenyében.

De a papirosformákból még mindég nem lehet kellően felismerni az értékeket.

Ma az akadémiák elszigetelt életet élnek. Közös érintkezési alkalmuk hiányzik. Még egymásra nézve is idegenek. Az egyes szakmáknak sem egymással, sem a fővezetéssel nincsen

közvetlen összeköttetésük. A miniszter, akinek a döntés joga a kezében fekszik, éppen olyan kevésbé ismeri a tanári kart, mint a tábornagy a közlegényeket. Pedig a tanári kar igazában a mezőgazdasági kultúrának is vezérkara.

A hiányzó összeköttetések létesítését végtelenül fontosnak tartom. *Szellemi kapcsolatot kell létrehozni az akadémiák között és meg kell nyitni a közvetlen érintkezés, lehetőségét a tanári kar és a legfelsőbb vezetés között.*

Erre a célra évről-évre nagyobb tanárgyűlést kellene tartani a szakoktatásügy vezető tényezőinek jelenlétében és lehetőleg a földművelésügyi miniszter elnöklésével. Ez volna az arravaló alkalom, hogy a szakmacsoportok tapasztalataikat kicseréljék, a következő évi munkásság irányát megbeszéljék és bizonyos tervszerű munkamegosztást állapítsanak meg. Itt mindenki elmondhatná észrevételeit, előadhatná újításokra vonatkozó javaslatait és kívánságokat terjeszthetne elő.

Ilyen megbeszélések révén a fővezetés személy szerint megismerné a szakoktatás munkásait, beletekinthetne az életrendi és a működési viszonyokba és az élőszo közvetlenségével tisztázhatna száz meg száz kérdést, amelyek a szakoktatásügy fejlődésével kapcsolatban vannak. Ezeknek a megbeszéléseknek a tanári működés helyes irányítása szempontjából is alig értékelhető hatása volna.

Szellemi kapcsolat és a közvetlen érintkezés létesítése a feltétele annak, hogy a minisztérium kellő tájékozottsággal, a szükséges megértéssel alkalmazza az értékmérőt, megállapíthassa a minőség és az érdem fokozatait és a kiválókat érdemük szerint jutalmazhassa.

Az egyéni kiválóság jutalmazása.

A szakoktatásban igen nagy jelentőséget tulajdonítok a kiválasztásnak, ami alatt azt értem, hogy a kipróbált rátermettség és a jeles

eredményű munkásság különös előnyöket biztosítson.

Kétségtelen, a hivatalnoki szervezetben szükség van a ranglétrára, mert bizonyos szabályozott ütemű haladásból az átlagos képességűeket sem lehet kizárni. Sőt a tanári függetlenség szempontjából igen fontos, hogy az *előléptetés bizonyos szolgálati év eltelte után automatikusan történjél*. De emellett a kiváló tehetségek külön elismeréséről is gondoskodnunk kell.

A szorgalom, az odaadás s az alkotóképesség sehohsem fokozhatja olyan nagymértékben az eredményeket, mint éppen a tanári pályán. Lehet olyan tanár, aki nem jelent többet egy semmitmondó kishivatalnoknál, lehet olyan tanár, aki munkásságának hasznáért magasztalást érdemel s akinek emléke szobor után kiált. Nagy igazságtalanság, hogy mindkettő egy és ugyanazon fizetési osztályban vénüljön meg.

Az érdemek elismerésének anyagiakban és erkölcsiakban egyaránt kifejezésre kell jutnia. Az átlagos tanár haladjon a szabványos ranglétrán, ám a *kiváló tanárok soronkívül emeneledhesenek és juthassanak* el az ötödik fizetési osztályig, szakmabeli munkásságuk megzavarása nélkül.

Ezidőszerint a gazdasági akadémiák állományában az V. fizetési osztályban egyetlen állás sincs rendszeresítve, a gazdasági akadémiai tanár előtt tehát az V. fizetési osztályt semmiféle érdem nem nyitja meg.

A VI. fizetési osztályban öt állás van rendszeresítve, az öt akadémiai igazgató számára. Tisztán azon a módon juthat a tanár a VI. fizetési osztályba, ha igazgatónak nevezik ki. Igen ám, de az igazgatói állás igen terhes köz-igazgatási feladatokkal van összekötve, amelyek szinte külön embert, mindenestre külön képességeket és jártasságot feltételeznek. Emellett az igazgatóra hárul az akadémiai gazdaság vezetésének igen sok gondja, ennek intézéséhez

megint külön hozzáértés szükséges. Lehet valaki kitűnő szaktanár, de rossz adminisztrátor, a gazdaság irányítására pedig tökéletesen alkalmatlan. Erre a célra inkább csak a gyakorlati tanszékek tanárai válhatnak be, minélfogva a legmagasabb, egyetemi készülségű természet-tudományi és technikai szakmák tanára az igazgatói állásra nem alkalmas jelölt. De lehetséges, hogy a gyakorlati szakmák tanárainak is az igazgatásra rátermettségük hiánya miatt kell a VII. fizetési osztályban megrekedniük. Most már, két eset képzelhető el. Vagy kinevezik igazgatónál: az érdemes szaktudóst, aki azonban az igazgatói munkakör betöltésére alkalmatlan; ennek a vagyonkezelés és az ügyvezetés látja kárát. Vagy pedig mellőzik az érdemes tudóst és berekesztik a VII fizetési- osztályban élete fogytaig azért, mert adminisztrátornak nem alkalmas; ez meg igen nagy igazságtalanság.

Mindenképpen a 'szakmabeli' munkásság rovására esik, ha a tanárnak jutalomképpen a nyakába nyomják az igazgatás munkakörét s ezzel elvonják szakmabeli munkásságától, melynek odaadó művelésével mérhetetlenül nagyobb szolgálatot tehetne a szakoktatás ügyének is, a haladás érdekeinek is.

Az igazgató mai munkaköre jórészt nem tanári munka.

Mindenesetre célszerű volna a birtok vezetését egészen különválasztani.

Mérlegelendőnek tartom emellett, vajjon nem volna-e helyes az igazgatói állások megszüntetésével rátérni a dekanátusi rendszerre.

Komoly érvek vannak az igazgatói állás meghagyása mellett, a legfigyelemreméltóbb kifogások azonban abban a mértékben gyengülnének, amint az igazgatást tehermentesítenék azoktól a feladatoktól, amelyek nem a szorosan vett tanügyi vezetéshez tartoznak.

Egyetemeinken, sőt néhány év óta jogakadémiainkon is választott dékán áll a tanári szék élén. Ez a választási rendszer az önkormányzó tevékenység fellendülését, az egészséges versenyt és a haladás szellemét viszi be a tanári testületbe.

A gazdasági akadémiáknál most egyedül az igazgató felelős a tanügyi vezetésért; a tanárok keveset törődnek a tanügyi kérdésekkel, vagy ha érdeklődnek is, tanácsosabbnak tartják a szabad véleménynyilvánítás jogát nem gyakorolni. Ennek a jognak különben korlátai vannak mert a tanár az akadémiát érdeklő ügyekben hírlapi közleményeket csak az igazgatóval egyetértően tehet közzé. Hogy a szolgálati szabályzatnak ez a rendelkezése milyen fokú cenzúrát jelent, ez az igazgató személyétől függ; jelenthet tökéletes szájkosarat; de mindenesetre azt tanácsolja, hogy a tanárok tanügyi dolgokban zárkózzanak el a nyilvánosság levegőjétől.

Én azt hiszem, a felsőbb oktatás szolgálatában álló tanároknak önállóságra és függetlenségre van szükségük: a tanár a katedrán legyen független, mozgási és cselekvési szabadságát preventívakkal ne korlátozzák, különben ellanyhul a működés és a katedrákba beleköltözködik a kiskorúság szelleme.

A mai igazgatói rendszer a tanári kiskorúságot, a dekanátusi rendszer a tanári nagykorúságot jelenti.

A dekanátus nyilvánvalóan lehetővé teszi, hogy az egyéni érdemek iránt a kartársak elismerése is kifejezésre jusson és a tanügyi vezetésben keletkező váltórendszer az egyoldalú fejlődés hátrányait elhárítja..

Meg vagyok róla győződve, hogy az igazgatóság helyébe állított dekanátus nagy hasznára válna a fejlődésnek s ezért lelkemből óhajtanám, hogy erre az újításra mielőbb rátérjenek.

Bármilyen legyen azonban a tanügyi vezetés

rendszere, fődolog az, *hogy a kiváló tanárok az igazgatási ügykör betöltése nélkül is elérhessék a legmagasabb fokot és saját személyükre nézve az V. fizetési osztályba is kinevezhetők legyenek.*

Csupán egyetlen versenykérdésnek szabad lenni a tanári karban; nem az, hogy ki a leg-simulékonyabb, a legügyesebb diplomata és a legbájosabb reprezentív erő, tehát igazgatónak való anyag, hanem hogy ki a legérdemesebb szakember és a legjobb tanár.

A tanár maradjon meg tanárnak és ha a maga szakmájának érdemes apostola, érhesse el a legmagasabb fokot az igazgatói ügykör érintése nélkül. Csakis ily módon lehet kiválasztani és érvényesíteni a szakmák jeleseit.

Hagyjuk meg az átlagosoknak a minimális emelkedés biztosítására a ranglétrát, *de állítsuk mellé a jelesek számára az érdemlétrát, melyen a kiválóak megfelelő elbírálás alapján soronkívül is elérhetik a legmagasabb fokokat és az V. fizetési osztályba is előléphetnek.*

Fizetés és előléptetés.

A háborús drágaság a latájner középosztályt nyomorúságba kergette. Napról-napra különböző oldalról fakadó panaszok hívják fel a közfigyelmet a tisztviselői kar kétségbeejtő anyagi helyzetére, sajnos, kevés eredménnyel, mert nincs olyan pénzerőnk, amelylyel a gazdasági életnek a háború által felbillentetett mérlegét egyensúlyba állíthatnánk.

Hiába is kívánnánk, hogy a tisztviselők fizetését a pénz vásárló értékének csökkenése arányában növeljük; ehhez nincs módunk.

Nem is beszelek hát a gazdasági akadémiai tanszemélyzet háborús fizetéséről; a fizetési viszonyokat a régi pénzértékszámítással veszem szemügyre, feltéve, hogy háború után a régi állapot fog visszatérni.

A gazdasági tanári pálya rendszeren a gyakor-

noksággal kezdődik; a gyakornok évi illetménye 1300 K. és ebben a minőségben 1—4 évet is eltölthet, míg a XI. fizetési osztályba jut.

Az 1916. évi létszámkimutatás szerint az akadémiai tanerők fizetési viszonyai a következők:

Fizetési osztály	Évi fizetése K.
XI. (gazd. akad. tanársegéd)	1400
X. (gazd. akad. adjunktus és segédtanár)	2000—2400
IX. (gazd. akad. segédtanár).....	2600
VIII. (gazd. akad. rendk. tanár)	3600—4000
VII. (gazd. akad. rendes tanár)	4800—6000
VI. (gazd. akad. igazgató)	6400—7200

A fizetéshez járulnak még a 200 K.-s ötödéves korpótlékok, melyek azonban csak a rendkívüli tanárrá történt kinevezés után számítanak.

Nem kell talán sok szót vesztegetnem arra, hogy a gyakornoki és a tanársegédi fizetésből megélni egyáltalán lehetetlen, már pedig 3—9 évig is eltart, amíg valaki a X. fizetési osztályba kerül. Ha erre a bojtos kezdetre gondolunk, valóban nem csodálkozhatunk azon, hogy a magukban bízó, tehetségesebb ifjak vonakodnak a tanári pályára lépni.

A gyakornoki és a XI. fizetési osztálybeli tanársegédi állást feltétlenül meg kell szüntetni. A tanársegédet nevezzék ki mindjárt a X. fizetési osztályba, innen két évi szolgálat után mindenki automatikusan a IX. fizetési osztályba lépjen elő. Káros és erkölcstelen dolog nemcsak magánosok, hanem az állam részéről is szolgálatot fogadni el olyan alacsony illetményért, amely a pusztá életfenntartásra is elégtelen. Ami az 1300—1400 K.-s évi ellátásra fogott jelöltekkel történik, az nem tanárnevelés, hanem proletárnevelés, visszariasztása a hivatás érzetnek arról a pályáról, ahol a hivatottak és a jelesek a vagyonosodás kincstárát nyithatnék meg a termelő munka előtt.

A kezdetben olyannyira nyomorúságos fizetési viszonyokat megrögzíti az előlépés korlátolt lehetősége és a fizetések igen lassú lépésű javulása. Kevés állás van rendszeresítve a felsőbb fizetési osztályokban s ezért a tanárok nagyobb részének az alsó fizetési osztályokban kell megrekednie.

Rendszeresítve van a gazdasági akadémiáknál a VI. fizetési osztályban hat állás az igazgatók számára, a VII. fizetési osztályban 20 állás (a rendes tanároknak), a VIII. fizetési osztályban 20 állás (a rendkívüli tanároknak); a IX. fizetési osztályban 10 állás (a segédtanároknak), a X. fizetési osztályban 10 állás (a segédtanároknak) és a XI. fizetési osztályban 6 állás (a tanársegédek).

Szembeszökő ebből az elősorolásból, hogy mindössze 26 rendes tanári állás van szervezve (ideszámítva az igazgatókat is) holott az öt akadémián mintegy 50 tanszéket kell ellátni, tehát tanszékeket rendkívüli tanárokkal és segéderőkkel láttatnak el, nyilvánvalóan azért, mert ez így olcsóbb. És hiába szolgálja valaki a tanszéket fényes sikerrel, ha tótágast áll, se juthat a rendes tanári fokra mindaddig, míg a 26 közül valaki nyugalomba nem vonul. Az igazgatók a hatodik lépcsőfoknál tovább nem mehetnek, az utánuk jövőnek tehát mindaddig vesztegelniük kell a maguk alacsonyabb létrafokán, míg felülről valaki ki nem esik. Így egyik érdekes tanárunk, aki külföldi egyetemen szerezte a doktorátust és túlhaladta már az ötven évet, még mindig nem tudott bejutni a rendkívüli tanárság 3600 K.-ás fényes pozíciójába. Egy másik tanárunk 33 évi szolgálattal háta mögött, még mindig várja, hogy a VI. fizetési osztály kapuja megnyíljen előtte. Egy harmadik szorgalmas és neves tanárunk ugyanezt a kapunyitást várja a VII. fizetési osztályból, ahová már 14 évvel ezelőtt megérkezett. És látunk a

különböző fizetési osztályok várótermeiben 10—12 év óta várakozókat, akiket régen megelőztek már a középiskolai tanárok is és ős hajfűrtökkel várják, hogy a gondviselés kifürkészhetetlen intézkedése a felüllevőket öröknyugalomba szólítsa.

Meg kell jegyeznem, hogy az átszervezés előtt jobb volt a gazdasági akadémiai tanárok helyzete, mert 1906-ig a magyaróvári akadémia valamennyi tanszékét rendes tanárok látták el és mind a VII. fizetési osztályba soroltattak. Ezenkívül a gazdasági akadémiai tanárok tandíjváltásgot, a gazdasági tanintézetiek pedig tandíj - osztalékot élveztek, előbbiek évi 500 koronát utóbbiak a befizetett tandíj egyharmadát. Az átszervezés után a tandíj osztalék helyébe a vizsgadíjosztalék lépett, mely a régi 500—600 korona helyett 25—80 koronát tesz ki. Ezen a vonalon tehát kimutathatóan csökkent a tanárok illetménye s azóta semmit sem javult a helyzet. Időközben az állami alkalmazottak fizetését rendezték, a jogakadémiák, az állatorvosi főiskola és az erdészeti főiskola tanárai felerészben a VI., felerészben pedig a VII. fizetési osztályba kerültek, csak a gazdasági akadémiai tanárok helyzete maradt változatlan és immár tűrhetetlen.

Részemről az elmondottnál fogva fontosnak és sürgősnek tartom, hogy a gazdasági akadémiai tanárok fizetési és előléptetési viszonyait mielőbb rendezzék, még pedig a következőkben:

1. *Minden rendszeresített tanszékre rendes tanárt kell kinevezni.*
2. *A rendes tanárok fele a T7., fele a VII. fizetési osztályba soroltassék.*
3. *A korpótlék a X. fizetési osztályba történt kinevezéstől számítandó.*
4. *A tandíj osztalék megváltása címén régebben élvezett illetményt vissza kell, állítani.*

Nem szabad ezeket az előléptetési kérdéseket

pusztán kari érdekeknek tekinteni. Aki a mezőgazdasági szakoktatást fejleszteni akaija, annak mindenekelőtt erős tanári karról kell gondoskodnia s ehhez a gondoskodáshoz éppen úgy hozzátartozik az anyagi feltételek biztosítása, mint az élet fenntartásához a kenyér és a víz. Minden probléma azzal kezdődik, hogy élni kell és sivár megélhetési viszonyok között virágozó munkaképességet hiába is remélnénk. Alacsonyrendű viszonyok közé nem lehet magasabbrendű erőket csalogatni; törpe fákon sasok nem raknak fészket.

A szaktudósoknak sehol sincs kivételesen jó dolguk, de a külföldi államokban mégis csak más a helyzetük. Erre vonatkozóan néhány, Németországból szerzett adatra utalok.

A német birodalomban többféle rendszerrel találkozunk. Poroszországban az egyetemi mezőgazdasági intézetek (Halle, Breslau, Königsberg, Kiel, Göttingen) a kultuszminisztériumhoz tartoznak és az intézeti professzorok egyetemi tanárok. Meghívás és szerződés alapján neveztetnek ki, fizetésük megállapodás tárgya. Hires professzorokat egyéni igényeikhez mérten javadalmaznak, a javadalom összege titok. Néhol az állam, néhol az egyetemi alap teszi lehetővé, hogy a jeles tanár ott maradjon, ahol van és el ne csábítsák más német egyetemek.

Megegyezés tárgya a cím is, amelyet a király adományoz. Címfokokozatok: Professzor, Regierungsrat, Oberregierungsrat, Geheimer Regierungsrat, Geheimer Oberregierungsrat, Wirklicher Geheimer Oberregierungsrat és végül a Prädikat Excelienz.

A földművelésügyi minisztérium tárcájához tartozó főiskolákon (a berlini főiskola és a bonnoppeldorfi gazd. akadémia, mely utóbbi kapcsolatban van az ottani egyetemmel, továbbá az oberswaldei erdészeti és a berlini meg a hannoveri állatorvosi főiskola a mienkhez ha-

sonló merev előléptetési rendszerrel találkozunk. Újabban a rangbéli állapotok javultak. Azelőtt csak a rektor soroztatott a IV. osztályú tanácsosok közé, most már a rektor nagyságos úr (Magnificenz) s a kiválóbb tanárok, a Regierungsrat, sőt a Geheimer Regierungsrat címet is megkapják.

Több főiskolánál a tanárok kezdőfizetése rendszerint 4900 márka, ehhez járul 1300 márka lakáspénz, amely minden fokon ugyanaz marad. A legnagyobb fizetés 8000 márka, amit körülbelől 20 év alatt érnek el. Esetenkint azonban, amikor jeles szakembereket hívnak meg a tanári székbe, a fizetés mindjárt kezdetben 8000 márka is lehet. Korpótlék nincs, de van leckepénz-jövedelem és ez a kiválóbb tanárok javára évi 3000 márkára is rúghat.

Egyes helyeken a legkiválóbb erőknél 1—4000 márkáig terjedő személyi pótlékot adnak, erre nézve semmiféle szabályzat nincs.

Különösen azon a ponton jobb a német professzorok helyzete, hogy irodalmi működés révén igen jelentékeny jövedelemre tehetnek szert. Ott az írói tiszteletdíj minimuma nyomtatott ívenként 400 márka, de nevesebb tudósok 600, 800, 1000 márkát is kapnak ívenként, még pedig annyiszor, ahány kiadást megérnek. Napilapok, folyóiratok soronként egy márkát fizetnek a közleményekért; jónevű ember persze többet is kap.

A Berliner Tageblatt egy száz soros kis tárcáért, ismert nevű íróknak, 200—500 márkát fizet. Ilyenformán nem egy professzor szép vagyont szerez irodalmi működésével, amire különben szükségük is van, mert a nyugdíj a fizetésnek mintegy felelő része.

Nálunk az aggkori nyugdíj magasabb, mint az a fizetés, amelyet a tanár munkaképességének java korszakában élvez, ámde annál rosszabbak a mellékkereseti viszonyok. Szaklapjaink nyom-

tátott soronkint 8—12 fillér írói díjat fizetnek, szakkönyvek nyomtatott íve után 60—100 K. az írói díj. Itt általában az irodalmi jövedelem alig esik súlyba és az írói működés inkább a híréért, semmint a hasznáért történik. Olyan szaktudóst egyáltalán nem ismerek, akinek irodalmi működés révén vagyont sikerült volna szereznie.

Azért jövedelmez nálunk ilyen szűkösen a szakirodalom, mert kicsiny az olvasóközönsége; így az OMGE könyvkiadóvállalatának fenn-tartása mindedig áldozatokkal járt, noha a legjelesebb szakerőket foglalkoztatja és igen szerény írói tiszteletdíjakat fizetett.

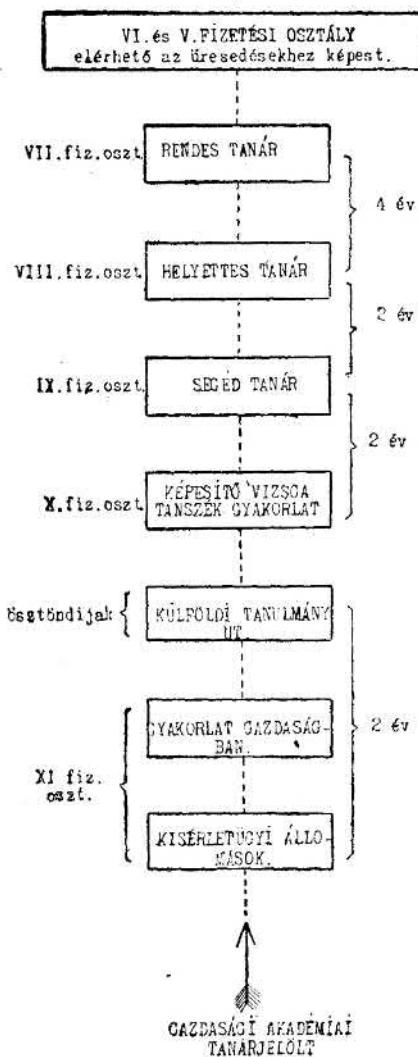
A kiváló szaktanárokat tehát az élet se jutalmazhatja kellően. Annál szükségesebb, hogy fizetésük, illetve előléptetési rendjük megállapításánál a tisztas és gondtalan megélhetés elemi feltételeit biztosítsuk.

Az állam további anyagi megterhelése nélkül is jelentékenyen megjavíthatná a tanárok helyzetét azzal, *ha természetesen adná ki az életszükségleti cikkeket* és ilyen módon a tanárokat a piaci áralakulásoktól függetlenítené.

Erre a megoldásra a háborús idők rendkívüli drágasága kellően ráterelte a figyelmet. A kormány állítólag már tervbe is vette, hogy az állami tisztviselők fizetésébe megfelelő természetbeni járandóságot fog beleilleszteni és erre a célra az állami birtokok termését használja fel.

Legegyszerűbben rendezhető ez a kérdés a gazdasági akadémiai tanszemélyzetre nézve, mert az akadémiai gazdaságok termése fedezi a szükségletet és az ellátás semmiféle szervezésre se szorul.

Tanárképzés és előléptetés a gazdasági akadémiákban.

2. Alsó fokú szakoktatás.

Földművesiskolák és önnálló gazdasági népiskolák.

A gazdasági tanintézetek átszervezése óta középfokú mezőgazdasági szakiskoláink nincsenek. A gazdasági akadémia után rögtön a földművesiskola következik.

Mindössze 22 földműves iskolánk van, amelyeknél a felvételi kellék általában írni-olvasni tudás és betöltött 16 éves életkor. Földművesiskoláink növendékeinek száma alig haladja meg az 500—600 főt. Ezzel szemben a saját földjük műveléséből élő kiscgazdák száma 1:2 millióra tehető. Ezeken kívül még számtalan olyan törpe birtokosunk van, akik keresetük nagyobb részét más gazdaságokban teljesített munkával szerzik, de szorgalommal, takarékossággal, hozzáértéssel és a birtokpolitikai intézkedések által is támogatva, az önnálló gazdák sorába küzdhetik magukat. A 100 holdason aluli kiscgazdák együttevve kereken 20 millió katasztrális hold földet bírnak, nem számítva azokat, akik, mint haszonbérlők és részesek vesznek részt a termelőmunkában. Ez a 20 millió katasztrális hold kétharmada Magyarországon magánkézben lévő termőterületének és összes szántóinak több mint kétharmada benne van ebben a 20 millió hold földben. Ilyen óriási érték kihasználása és jövedelmezősége függ attól, hogyan tudnak gazdálkodni a kiscgazdáink. Egyetlen iskolának sincs hát olyan széles hivatási területe, mint annak, amely a földművelőnépet a sikeres gazdálkodáshoz szükséges ismeretekre tanítja. És amint látjuk, a földművesiskolákat a milliónyi gazdaivadékból csak néhány száz keresi fel.

Ebből a jelenségből, — azt hiszem — az okok részletezése nélkül is meg lehet állapítani azt a valóságot, hogy földművesiskoláink nem

tudtak az élethez férközni és nem válnak be arra a célra, hogy a földművelőnép gazdasági kiképzésének óriási feladatát megoldják.

Meggyőződésem szerint a földművesiskolák további reformja sem fog jelentékenyen javítani a mai állapoton. Központi elhelyezkedtségük-nél fogva nagy látogatottságot nem remélhetnek. Hiába, a népiskolának a faluban van a helye.

A földművesiskola lényegében népiskola, olyan népiskola, amely messze van a falutói, ahová csak fáradsággal és költséggel lehet jutni. A jobbmódú kisgazdát, ha már kilép a falujából, rendszerint a becsvágy hajtja. Ennek kevés a földművesiskola. Inkább a ránézve tökéletesen célszerűtlen középiskolát keresi fel, hogy eljusson a fölműveltség létrafokáig vagy jobb esetben képesítést nyerjen hivatalnoki állásra és egyéves önkéntességre. Ha a középiskola négy osztálya fölé hároméves gazdasági tanfolyamot emelnének a felsőbb kereskedelmi iskolák példájára, ennek a középfokú szakiskolának kétségtelenül nagy közönsége akadna a gazdapolgárok fiai köréből, ám a földművesiskolákat az ő átlagos igényük számára kellően megreformálni aligha lehetséges.

A földművelőnép nagy zöme pedig egyáltalán nem megy túl a falu határán. Amit a falusi iskolában tanul, azzal beéri egész életére. Ennek a földművesiskola sok, mert elszakítja a gyermeket a szülői háztól, ahol már keresőtárs és költséggel jár. Azért mondom, hogy a gazdasági népiskola nem bírja el a központi elhelyezést.

Mivel a földművelőnép általában nem mozdul ki a falujából az iskola kedvéért, *az iskolának kell beköltözködnie a földművelője otthonába.* A nép gazdasági oktatásának feladatát igazában csak decentralistikusan lehet megoldani, úgy, ha lehetőleg *minden falunál megadjuk a maga gazdasági iskoláját.*

Ez a belátás vezette a közoktatásügyi kormányt

is akkor, amikor rendeletet adott ki arról, hogy az elemi iskolák ismétlő tanfolyamait át kell szervezni a gazdasági tanítás céljaira. A rendelet eredményeként az elemi iskolák kapcsolatában idáig mintegy 80 önálló gazdasági népiskola létesült, amelyekben külön szaktanítók tanítanak és amelyek gyakorlati területtel el is vannak látva mezőgazdasági szakiskoláknak tekintendők,

Amint tehát látjuk, az alsófokú szakoktatásnak két iskolatípusa van. Egyik a földművelésügyi minisztérium fennhatósága alatt álló földművesiskola. Másik az elemi iskolák kapcsán szervezett és a kultuszminisztériumhoz tartozó önálló, gazdasági népiskola.

A két iskola előképzettségi feltétele és képzési célja körülbelül ugyanaz. Mindkettő az elemi iskolából veszi növendékeit, mindkettő a gyakorlati gazdálkodás elemeit tanítja s közös főcéljuk a kigazdanevelés. A tanár- és tanítóképzés azonban lényegesen különbözik.

Most a földművesiskolai tanárok előiskolája a gazdasági akadémia. A gazdasági népiskolák szaktanítói pedig a tanítói oklevél megszerzése után a komáromi gazdasági tanítóképzőintézet kétéves tanfolyamát végzik.

Kétségtelen, hogy a megfelelő tanítói készséget a pedagógiai ismeretek alapozzák meg. Elemi iskolából kikerült gyermekekkel a legjobb szakember se boldogul, ha avatatlan a pedagógiában s a tanítás és az értelemfejlesztés kitalált módszereit nem ismeri.

A földművesiskolák tanárai nem bírnak pedagógiai alapismeretekkel. A gazdasági akadémiát végzett gyakornokok bizonyos idő múlva tanárokká válhatnak anélkül, hogy a neveléstudomány elsajátítására megfelelő alkalmuk lett volna. Kevés lévén a tanszemélyzet, a gazdasági gyakornokokat is rögtön tanítói munkára fogják; a közismereti tárgyakat rendszerint a gyakornokok adják elő,

valószínűen azért, mert ez így a legolcsóbb. A kezeim között levő órarendek tanúsága szerint gyakornokok adják elő a számtant, mértant, földrajzot, a magyar nyelvtant és fogalmazást. Világos, hogy erre a tanításra nincs meg a szükséges előkészültségük és tulajdonképpen a néptanítói hivatást sajátítják ki, egyáltalán nem az oktatás előnyére, de emellett aztán arra se jut idejük, hogy a maguk szakmabeli ismereteiben fejlődhessenek. Mert a földművesiskola nagyobb birtokot is kezel, ami magában véve tömérdek papirosmunkával jár. A tanszemélyzet pedig rendszerint három tagból áll, ezek: az igazgató, egy tanár vagy segédtanár és egy gyakornok. Ez a három ember ad elő két tanfolyam növendékeinek, ugyanezek foglalkoztatják a növendékeket gyakorlatilag, kezelik, ellenőrzik a gazdaságot, végzik a kísérletezést és az irodai munkálatokat. Természetesen az időtfogyasztó babramunka nagyrésze a gyakornokra hárul, aki efféle gazdasági és tanügyi minden szerepet tölt be s arra jut a legkevesebb ideje, hogy szakmabeli ismereteit gyarapítsa és tulajdonképpen hivatása számára előkészülhessen. Ez nem tanárképzés, hanem embernyúzás.

Ha megmaradunk a mai alapokon, a tanítás érdekében mellőzhetlenül szükséges, hogy a *földművesiskolai tanárokat a közismereti tárgyak előadása alul és a gazdaság kezelésével járó irodai munkáktól mentesítsék.*

A gazdasági népiskolák szaktanítóinak képzése sokkal célszerűbben történik. Tapasztalat szerint a komáromi földművesiskolával kapcsolatos gazdasági tanítóképzőintézet jó eredménnyel működik, a kiválasztott okleveles tanítóknál kitűnő anyagot kap és a pedagógiai alapismeretekre kedvező sikerrel tudja építeni a gazdasági szakismereteket. Az itt végzett szaktanítók közül többen a gyakorlatban kifogástalanul beváltak és valósággal vezetőivé lettek a

falvak gazdasági életének. Általánosságban itt az a hiba, hogy a szaktanítók gyakorlatilag nem erősödhetnek meg eléggé. Kétéves tanfolyamon képtelenség olyan gazdát nevelni, aki az életben helyt álljon, önállóan üzenni tudja az iskolai gazdaságot, sőt irányt adjon a falusi kisgazdáknak is. A tanfolyamot végzett szaktanító tehát gyakorlati továbbképzésre szorul s az erre kedvező alkalmat a földművesiskolák keretében találhatná meg.

Összegezve az elmondottakat, *a földművesiskolai tanároknál a pedagógiai ismeretek hiányát, a szaktanítóknál pedig a gyakorlati továbbképzéshez szükséges alkalom hiányát kifogásolhatjuk.*

Ez a két hátrányt olyan tanárképzéssel kellene elhárítani, mely a pedagógiai alapismeretekre épít és a szakszerű és gyakorlati kiképzést is kellően biztosítja.

Egységes tanárképzés.

Részemről természetesnek tartanám, hogy a földművesiskolák és az önálló gazdasági népiskolák tanárképzése egyforma legyen. *Az alsófoku szakoktatás tanárképzését tehát egységessé kellene tenni.*

Nincs értelme, hogy egyazon hivatást teljesítő iskolák tanárainak előkészültsége iránt lényegesen eltérő kívánásokat támasszunk. A népfiainak gazdasági oktatására egyformán kell készülni, akár a földművesiskola, akár a gazdasági népiskola színhelye a tanításnak. Itt is, ott is ugyanarra az értelmi alapra kell építeni, mert a földművesfiú azzal, hogy egyik vagy másik iskolába lép, nem változik meg; a sikeres oktatáshoz szükséges minősítést se változtathatjuk tehát iskolák szerint. A megfelelően készült tanító itt is, ott is megállja a helyét.

Az alsófokú szakoktatás egységes tanítóképző intézménye már készen is van a komáromi gazdasági tanítóképzőben.

Az így szervezett gazdasági tanítóképző megfelel az alsófokú szakoktatás általános céljainak, megengedve természetesen, hogy a *szakszerű kiképzést még mindig mélyíteni és tökéletesíteni kell. Az alsófokú szakoktatás szolgálatába lépőknek tehát szaktanítóképzőintézet adná meg az iskolai készültséget.* Innen az okleveles szaktanítókat a földművesiskolákhoz osztanak be, ahol a szakmabeli továbbképzésre és a szükséges gyakorlati ismeretek elsajátítására kellő alkalmat kell nyitnunk. Ilyenformán a földművesiskolák igen jelentékeny munkaerőhöz jutnának, mert a földművesiskola volna az átlépő állomása mindazoknak, akik később a földművesiskoláknál, a m. kir. gazdasági tanári állomásokon és a gazdasági népiskoláknál fognak véglegesen alkalmaztatni. Nevezetes feladata volna a földművesiskoláknak, hogy a beosztottakat a rájuk váró hivatásnak megfelelően céltudatosan foglalkoztassák és olyan gazdasági tanítókat adjanak az életnek, akik kellő gyakorlati érettséggel és önállósággal vehetik át a gazdasági népiskolák vezetését és a falujuk gazdasági életére irányítóan tudnak befolyjni. Innen kellene pótolni a jövőre nézve a földművesiskolák tanszemélyzetét és az alsófokú szakoktatás gazdasági tanárait is, akik természetesen egységes kart alkotnának és gondoskodni kellene arról, hogy bármely állomásban van valaki, a létszámban rendszeresített magasabb fizetési fokozatokat, helyi alkalmazásának megváltoztatása nélkül elérhessen. Amit a kiváló egyéniségek megbecsüléséről a gazdasági akadémiai tanárookra nézve elmondottam, az önként értetőleg itt is érvényesítendő.

Mondanom is szükségtelen talán, hogy az *önálló gazdasági népiskolákat* ezek szerint a *földművelésügyi minisztérium hatáskörébe kell helyezni*; ez még a reform elmaradása esetén is elodázhatatlan, mert a mezőgazdasági szakiskolákat eredményesen csakis a földművelésügyi

minisztérium vezetheti és ellenőrizheti, erre avatott szervezetével.

Középfokú gazdasági Iskolák.

Amint a földművesiskolák az egyesített tan-személyzet gyakorlati továbbképzésének köz-pontjaivá válnának, a tőlük várható tanügyi eredmény is nagymértékben javulna, hiszen egész gárda állana rendelkezésükre, amelyet saját céljaikra is hasznosítaniok lehetne. Míg így a földművesiskolák egyfelől az alsófokú szak-oktatás szellemi gócpontjaivá emelkednének, másfelől a szaporodó falusi gazdasági népisko-lák a földművelő nép gazdasági kiképzésének feladatát mind nagyobb mértékben tudnák szol-gálni, s a földművesiskoláit a népképzés feladatától fokonyként felszabadítanák más hiva-tás számára.

Egy része a földművesiskoláknak megma-radna talán altisztképző vagy kisgazda-tovább-képző iskolának, nagyobb részükre azonban az a további hivatás várna, hogy *középfokú gazda-sági iskolává alakulnának át, mint a négy középiskolai osztály fölé emelendő hároméves tanfolyam.*

Meggyőződésem szerint ilyen gazdasági isko-lákra nagy jövő vár, mert égetően szükségesek. Az újabb kor egy számranézve is igen nagy, kis-, középbirtokos osztályt alakított ki és ennek a több százezer tagból álló birtokos osztálynak ma nincsen olyan gazdasági iskolája, amely gyakorlati igényeinek és társadalmi becsvágyá-nak megfelelné. Mérheterlenül fontos érdekünk^ hogy ennek az érdekes nemzeti tagozatnak szín-vonalas gazdasági iskolákat bocsássunk rendelkezésére s ezzel együtt megadjuk az arra vezető lehetőséget, hogy az ekeszarvnak elhagyása nél-kül is beilleszkedhessek a vezető társadalomba, ahol méltán helyet követel.

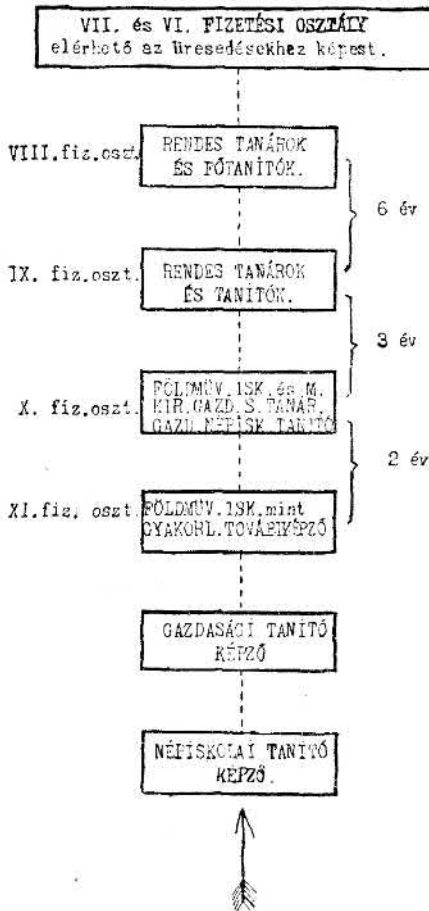
Igaza van *Grasseli* Miklósnak, amikor arra

figyelmeztet, hogy a gazdapolgárok szembeszökő alárendeltségbe jutottak az ipari és kereskedelmi elemekkel szemben, mert míg a négy középosztályra épített hároméves tanfolyamú kereskedelmi iskolák kereseti tereket nyitnak meg, önkéntességi jogot biztosítanak, utat nyitnak a gazdasági akadémiákhoz is, szóval igen általános lehetőséget szolgáltatnak a vezető társadalomba való emelkedésre, addig a gazdák hasonló iskolák hiányában elesnek ezektől az előnyöktől és ha nem akarnak tudósok lenni, akkor szükségképen parasztoknak kell maradniok. *Ha szándékos volna az agrártársadalom művelődési színvonalának és képzettségi fokának lealacsonyítása és ami ezzel együtt jár: visszaszorítása a legegészségesebb magyar vérnyagnak a vezetés tereiről, akkor se lehetne kíméletlenebb és hatékonyabb eszközt alkalmazni, mint azt, hogy gazdasági középiskolákat nem létesítünk;* tehát ezen a vonalon megtagadjuk azt az iskolázási lehetőséget, amelyet más vonalon, más hivatás javára, más társadalmi rétegek előnyére általánosan élvezni lehet.

A középfokú gazdasági iskolák életrehívása a legsürgősebb feladat nemcsak gazdasági, hanem társadalmi szempontból is és ennek a feladatnak már most nyomába kellene lépni néhány földművesiskolának középfokú iskolává való átalakításával. Se szeri, se száma azoknak a négyosztályos polgári iskoláknak, amelyeknek növevékei szívesen jelentkeznének a hároméves gazdasági tanfolyamra és a létesítendő egynéhány új iskola látogatottságát már egymagukban is biztosítanák.

A hároméves tanfolyammá átszervezendő földművesiskoláktól, az alsófokú szakoktatás tanerőinek gyakorlati továbbképzését egyes nagyobb gazdasággal ellátott önálló gazdasági népiskolák vehetnék át, amelyek kellően kifejlesztve, önmaguknak fognak nevelni tanítókat.

Tanárképzés és előléptetés az alsófoka szakoktatásban.

A gazdasági középiskoláknak a szaktanító-személyzetet átmenetileg a gazdasági akadémiák és a mai földművesiskolák adnák, azonban a középfokú tanárképzést is rendszeresíteni kellene, lehetőleg külön választván a felső szakoktatástól, mert az a legegészségesebb állapot ha az alsó-, közép- és felsőtagozatok a maguk külön, természetes keretében fejlődhetnek.

Fizetési és előléptetési viszonyok.

A fizetési viszonyok tárgyalásánál a földművesiskolákat veszem alapul. Szükségtelen hangsúlyoznom, hogy a karok egyesítése esetén a földművesiskolák szabályozása lesz érvényes az alsófokú szakoktatás egész vonalán.

Amilyen szép hivatás a nép gazdasági oktatása, fájdalom, épp oly mostoha is.

Ha szemügyre veszem földművesiskoláink tanító személyzetének viszonyait: a gyarló fizetést, a lassú előrehaladást, a hajnaltól késő estig tartó terhes foglalkozást, mely tán egyetlen más pályán sem követeli meg a hivatásnak való tökéletes egyéni alárendeltséget úgy, mint itt és ha látom, milyen kevés elismerés, a külső sikereknek milyen kevés reménye fűződik ehhez a nehéz munkához, szinte bámulok azon, hogy akadnak olyanok a gazdasági akadémiát végzett ifjak közül, akik az alsófokú szakoktatás szolgálatába szegődnek.

Itt 4—5—7 évig tartó gyakornokoskodás előzi meg a segédtanári kinevezést és további 4—8 év múlhat el, míg a segédtanár gazdasági tanárrá lép elő. Ha tehát valaki a gazdasági akadémia végzése és a katonai szolgálat teljesítése után 23 éves korában lép az alsófokú szakoktatás szolgálatába, 30—33, rosszabb esetben 38 éves korában éri el a IX. fizetési osztályt melynek legalsó fokozata évi 2600 K. fizetést jelent és míg idáig jut, évi 1000—2400 K. fizetéssel kell átküzdenie reményteljes ifjúságát.

Itt még azt is figyelembe kell vennünk, hogy újabban a segédtanárokat évekig tartó ideiglenes minőségben alkalmazzák, ami azt jelenti, hogy egyszerű kézlegyintéssel meneszthetnek. Amilyen kényelmes az államra nézve ez az ideiglenes állapot, épp olyan nyomasztó a tanárjelöltre, aki állandóan a nyakán érzi a selyemzsinórt, akárcsak a régi nagyvezírek. Mintha csak arra volna kitalálva ez az idült ideiglenes állapot, hogy a vele járó bizonytalanság a különben is vékony fizetésű tisztviselőt visszariasztsa a családalapítástól.

Szörnyű hibás az a fizetési rendszer, amely életerejük virágjában levő férfiakat úgyszólván kirekeszt a családalapításból, ezzel a termékenységét a tavaszától fosztja meg s a késői házasságot és a meggondoltság által cenzúrázott gyermekáldást állítja fajunk propagatív képességének útjába. A természetes szaporulatnak legveszedelmesebb mesterséges ellensége a késői házasság kényszere, már pedig nálunk a megélhetési viszonyokkal szemben elavult fizetések a köztisztviselők százezreit egyenesen hadilábra helyezik azzal a felső érdekléssel, hogy nemzetünk szaporodjék, viruljon és a szaporulatban az ifjúkor képessége és az intelligencia kiválasztó ereje megfelelően érvényesülhessen.

Talán sehol sem olyan szembeötlő ez a fajrontó életrend, mint éppen a földművesiskolai tanszemélyzet szerény karában, mert itt üti meg legjobban a figyelmet a kutyálkodásra és meddőségre ítölt magyar intelligencia sorsa. És foglalkozván ennek a karnak kevésbe vett személyi kérdéseivel, a következtetés létráján észrevétlenül emelkedünk fel ahhoz a problémához, hogy voltaképpen középosztályellenes életet folytatunk, mert míg az alsó munkásosztályban a vagyonszerzés-és az egyén gazdasági önállósulásának lehetőségei egyre javulnak, addig a középosztálybeliek a felsőbb értelmiségi pálya-

kon egyre reménytelenebb küzdelmet folytatnak az étellel; ők képviselik ma azt a rendet, mely olcsó bérért nehéz munkát végez a társadalomnak és etikai kötöttsége miatt sikeres érdekharcoltat indítani nem tud se lefelé, se felfelé, munkájának és létének kizsákmányolását megakadályozni képtelen és sivár helyzetén legfeljebb panaszszal és az általa fenntartandó társadalmi rend bevádolásával könnyíthet.

A fizetési osztályok már a háború előtt is rosszul voltak javadalmazva, mert az élet drágasága lépésről-lépésre csökkentette a fixfizetések értékét, a fizetésrendezésekkel pedig nem tudták ellensúlyozni ezt a csökkenő irányzatot. Most a háború alatt pótlékot kapnak a tisztviselők. Ha fenntartható volna is ez a rendszer a háború után, aligha segítene a bajon. A tisztviselőnek nem pótlék kell, hanem olyan fizetés, amelyből megélhessen.

Arra kell törekedni, hogy *a tisztviselő a család eltartására elegendő létminimumot még fiatalon, mindenestre 28 — 30 éves korában megkaphassa*, tehát már az alsó fizetési osztályokat úgy kell javadalmazni, hogy azok ne várótermek legyenek, hanem az ideérkezetteknek tűzhely alapítására alkalmas, nyugodt elhelyezkedési területei.

Elöttem fekszik az alsófokú szakoktatás tisztviselőinek 1917. évi emlékirata. Ebben azt kéri, hogy a fizetési osztályokban a következő arányos elosztás szerint helyeztessenek el:

Fizetési osztályban						összesen
VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	gyakor- nok	
állás s z á z a l é k b a n						
5	25	25	25	15	5	100%

Eszerint minden száz tisztviselőből egyidőben öt juthatna a VI. fizetési osztályba, 25 a VII. fizetési osztályba és így tovább. Az alsó szakoktatás tisztviselőinek száma 150—160 főből állván, egyidőben nyolc kerülne a VI. fizetési osztályba, a VII., VIII. és IX. fizetési osztályba pedig 40—40. Azt kívánják továbbá, hogy 15—16 évi szolgálat után a VIII. és 22—23 évi szolgálat után a VII. fizetési osztályt mindenki elérhesse. Végül ötödéves kórpótlékot kérnek, a VIII. fizetési osztályig 200 koronát, a VII. fizetési osztályban pedig 400 koronát és kérnek terményjárandóságot és aránylagos jövedelmi osztalékot.

Pénzértékben kifejezve azt jelenti ez a kívánság, hogy a tisztviselő *31—38 éves korában* a VIII. fizetési osztályba kerülvén, 3600 korona évi fizetést és 500 K. korpótlékot, terményilletményein kívül tehát *4200 K. készpénzfizetést élvezhet.*

Semmi sem jellemzi szembeszökőbben a mai sivár helyzetet, mint az, hogy ilyen szerény keretek között mozognak az alsófoku szakoktatás tisztviselőinek vágyai.

Hiszen az a 4200 K. a felső iskolát végzett, az uri életet élő, családos tisztviselő tisztes megélhetésére még a háború előtti időkben sem volt elegendő s ime, a gazdasági tanár megelégedne vele, ha 15—16 évi bevált szolgálat után és élete delén túl legalább ilyen módhoz (existenciához) juthatna.

Bizonyára azért nem mernek többet kérni a gazdasági tanárok, mert mérlegelik a többi tisztviselői karok helyzetét és belátják, hogy azokat nem lehet túlszárnyalniuk.

Ez csak tetőzi a szerényebb minősítésű tisztviselők reménytelen helyzetét, mert könnyű velük szemben arra a valóságra hivatkozni, hogy az egyetemi végzettségű tisztviselők is sanyarognak, márpedig ezeknek mégis csak bizonyos elsőbbséget kell biztosítani a kisebb képzettség alapján

minősített tisztviselőkkel szemben. Hogyan merjen a földművesiskolai tanár a tisztes megélhetéshez és a családfenntartáshoz szükséges fizetést követelni, mikor az ennek megfelelő javadalmazást csak azokban a magas fizetési osztályokban találná meg, amelyekben a miniszteri osztálytanácsosok, táblabírák stb. vannak sorozva és ahová a főiskolai tanár is csak pályafutásának utolsó szakaszában emelkedhetik!

Részemről nem érném be azzal, amit az alsófokú szakoktatás tisztviselői magukra nézve kívannak. Károsnak és túrhetetlennek tartom azt az állapotot, hogy képzett fiatal tisztviselők életük legmunkaképesebb, legtermékenyebb korát 2000—3000 K.-ás évi fizetéssel legyenek kénytelenek végig tengetni.

Eltekintve az általános és mélyreható vonatkozásoktól, meg vagyok győződve róla, hogy *a fizetési viszonyok gyors és gyökeres javítása hijján színvonalas gazdasági tanári kart nem tarthatunk fenn, enélkül pedig, különösen a nép gazdasági oktatása terén fánk váró óriási feladatot, képtelenség megoldani.*

Az erők és a képességek színe-javát kell a szakoktatás szolgálatába állítanunk, hogy háború után a mezőgazdasági termelés lendületbe jöjjön s az alkotó munka pótolja a veszteségeket és jobban feltárja a nemzeti vagyonosodás természetes forrásait. Ehhez a munkához nélkülözhetetlenek az avatott, jeles szakemberek, ezek az új kornak igazi munkavezetői, ezek hordják kezükben a varázspálcát, mely megérzi és értékesíthetővé teszi a föld még rejtett kincseit.

Háború után ismét a kultúra veszi át a vezető szerepet és az iskola veszi át a döntő szót.

Most a helyes jelszó: „mindent a hadseregért“, a háború utáni korszak jelszava pedig: „*mindent az iskoláért*“; az iskolának kell áldozati oltárrá válnia, hogy a megmentett földön viruló élet fejlődhessen ki.

A földművelésügyi minisztérium illetékes osztályában nincs hiba. Ott a szakoktatás fejlesztésének minden problémájával foglalkoznak, a tanárok helyzetét megértik és igyekeznek egyengetni a szükséges reformok útját. Nem hiányzik a megértés és jóindulat, *csak éppen pénz nincsen*. A szakoktatásügy szűkös költségvetési adománya takarékosagra, szűkmarkúságra kényszerít s akadályt állít a költségekkel járó reformtörekvések elé.

Éppen ezért látom szükségét annak, hogy a mezőgazdasági szakoktatás fejlesztésének országos fontosságú kérdését a nyilvánosságra vigyük s felrázzuk és megnyerjük az érdeklődését azoknak a köröknek is, amelyek az állam pénzforrásai fölött rendelkeznek.

Az elmondottak alapján következő javaslatot fogom az OMGE irodalmi és tanügyi szakosztálya elé terjeszteni:

Határozati javaslat,

A mezőgazdasági szakoktatás fejlesztésének alapfeltétele a jó tanári kar, melynek működését a tanszékek tökéletes felszerelésével, az önképzés lehetőségeinek rendelkezésre bocsátásával és a megélhetés megfelelő anyagi feltételeivel kell biztosítani.

Ehhez képest kívánjuk:

I.

1. A tanárképzés rendszeresítését. A *gazdasági akadémia* tanárképzésbe a kísérletügyi intézmények, a hazai gyakorlati mezőgazdasági viszonyok és a külföldön kijelölt intézmények beható tanulmányozása programmszerűen beillesztendő.

2. Kívánjuk a tanszékek felszerelésének

tökéletesítését s evégből a dotációk emelését. A tanszékeket rendes tanárokkal kell betölteni. A tanároknak minden arravaló eszközt és módot meg kell adni, hogy lássanak és tanuljanak, szakmabeli tudományukat fejleszthesék és a gyakorlati étellel szoros összekötetést tarthassanak fenn. A kívánatos egyéni szabadságot a szolgálati pragmatika biztosítsa.

3. A tanárok az igazgatás munkakörének ellátása nélkül is érthessék el a legmagasabb fokot. A kiváló tanárokat jutalmazni kell mind erkölcsiekben, mind anyagiakban.

4. Okvetlenül szükséges, hogy a tanári kar egymással és a fővezetéssel közvetlen szellemi kapcsolatba jusson. Az évi tapasztalatok, munkatervek és tanügyi kérdések megbeszélésére évente tanárgyűlések rendezendők.

5. A fizetési és az előléptetési viszonyok a gazdasági akadémiai tanárookra nézve, az akadémiaák főiskolai jellegének megfelelően, más főiskolák módjára rendezendők.

II.

6. Az *önálló gazdasági népiskolák* az alsófoku szakoktatás szervezetébe illesztendők, hogy a nép gazdasági tanításával foglalkozóknak egységes kara legyen. Az alsófokú tanárképzést pedagógiai alapismeretekre kell építeni. A szakképzés a gazdasági tanítóképzőintézet, a gyakorlati továbbképzés pedig egyelőre a földművesiskolák feladata legyen. Oda irányuljon az igyekezet, hogy a nép gazdasági kiképzésének hivatását a fejlődés rendjén az önálló gazdasági népiskolák vegyék át,

a *földművesiskolák* pedig részben altiszti és és kispapok továbbképző iskolákká, részben pedig középfokú gazdasági iskolákká alakuljanak. Az átalakulás megtörtézéséig is kívánatos a földművesiskoláknál a birtokkezelésnek a tanügyi vezetéstől való különválasztása. A szolgálati viszony pragmatikusan szabályozandó.

7. Az alsófokú szakoktatásnál általában, egyelőre a földművesiskolákra nézve a fizetési és az előléptetési viszonyok úgy szabályozandók, hogy 11 — 12 évi bevált szolgálat után mindenki elérhesse a VIII. fizetési osztályt és automatikusan a VII. fizetési osztályba is előlépjen, a kiváló tanárok előtt pedig a VI. fizetési osztály is megnyíljon.

II.

A polgári iskolák reformja.

A polgári iskola hivatása.

A polgári iskolának az 1868-ik évi XXXVIII. t.-c. tudvalevőleg azt a hivatást szánta, hogy azok bizonyos gyakorlati műveltségre nevelő középiskolák legyenek, melyek az ifjúságot kereső foglalkozásokra készítik elő. Ennek megfelelően a polgári iskolák tantervében az V. és VI. tanfolyamban ipari, kereskedelmi és mezőgazdasági tárgyakat is vettek fel, de egyik tárgyat sem tanították oly mértékben, hogy ezzel a szakmabeli követelményeket kielégítették volna. Ez a középiskolátípus tehát azért nem tudott jelentőségre szert tenni, mert sem a gazda, sem az iparos, sem a kereskedő különleges céljainak nem felelt meg és a tudományos előkészítés szempontjából is alul maradt az a gimnáziumi középiskolák színvonalán. A polgári iskolákat végzett növendékek tudományos pályákra nem léphettek. Közöttük és a felsőbb szakiskolák között a kapcsolat tökéletesen hiányzott, minélfogva a polgári iskolai kvalifikáció csak igen szűk érvényesülésre engedett kilátást.

1881-től fogva a polgári iskolák egy részét a kereskedelmi szakoktatás céljaira hasznosították olyanformán, hogy a VI. polgári iskola fölé egy éves kereskedelmi tanfolyamot szerveztek. Idők múltán a három felsőbb osztályt, mint külön kereskedelmi iskolát, kiszakították és ezúton mintegy 40 új kereskedelmi iskola kelet-

kezett; a hat osztályú polgári iskolákból pedig csak a négy alsó osztály maradt meg. Legtöbb helyen az V. és VI. osztály egyáltalában nem létesült, úgy, hogy a polgári iskolák csak négy osztályból állanak, ezeknek a négy osztályú iskoláknak pedig semmi előnyük sincs a gimnáziumi négy iskola fölött, sőt hátrányban vannak, amennyiben a polgári iskola négy osztályából akár a gimnáziumba, akár a reáliskolába csak megfelelő vizsgálat után lehet bejutni. Éppen ezért a polgári iskolák elnépszerűtlenedtek Nem bizonyulván alkalmasoknak az eredetileg nekik szánt rendeltetés számára, általánossá vált az a felfogás, hogy ezeket az iskolákat át kell alakítani, hogy az élet gyakorlati igényeivel szorosabb összhangba jussanak.

Én azt hiszem, a polgári iskolákat eredetileg igen jól gondolták ki olyan iskoláknak, amelyeknek a gyakorlati életre való nevelés mellett bizonyos befejezett műveltséget kell adniok. Mert a mai gimnáziumok és reáliskolák tudományos pályákra alapoznak. Igen sokan elvégzik azonban a középiskolai nyolc osztályt, de tanulmányaikat tovább nem folytatják, hanem hivatalokban helyezkednek el. Még többen akadnak olyanok, akik kimaradnak a felsőbb osztályokból és szakiskolákban próbálnak szerencsét, nem hivatásérzetből, csak éppen más lehetőség híján. Mások végleg leteszik a könyvet, mert ez számukra nehéznek bizonyult és nem folytatják a reménytelen birkózást. Sok hát a letöröttje a középiskoláknak s a kiesettek nagy része kevés hasznát veszi annak, amit tanult, mert a tanultakban nincsen befejezettség.

Ezekre nézve szembetűnő az előnye olyan iskoláknak mely nem a tudománynak, de a gyakorlati életnek nevel és munkáját aránylag rövid szorgalmi idő alatt befejezi. Aki nem törekszik tudományos pályára, az megrövidítheti a tanulási időt és a klasszikusokkal való birkó-

zás helyett a mindennapi életben hasznosítható gyakorlati ismereteket sajátíthat el.

Szerencsés gondolat ilyen iskolában gyűjteni a továbbképzésre nem törekvőket. Tudós nem lehet mindenki. Nincs is szükségünk a tudósok mesterséges szaporítására, sőt egyenesen károsnak tartom, hogy a középiskolák mintegy nyomást gyakorolnak a tanulókra és azokat az egyetemek országútjára terelik, a kiselejtettekkel nem törődve. Hiszen a felsőbb értelmiségi pályákon a verseny máris túrhetetlen. Nem okos dolog erőltetett utat törni a gyengébb elemeknek ehhez a versenypiachoz. Kívánatos ellenben, hogy a tanulás lehetőségeit olyan iskolák is megnyissák, amelyeknek nem az egyetemre való előkészítés a céljuk, hanem az általános műveltség fejlesztése, hogy úgy mondjam, a tömegnevelés.

Ha meggondolom, mennyi nemzeti enerzsia vész kárba a célszerűtlen iskolázással, ha látom, mennyi befejezetlen szerzet kerül ki a középiskolákból és ha különösen azt veszem, mennyien *hiányoznál* a középiskolákból olyanok, akiknek a műveit magyar társadalom tagjai közül nem volna szabad hiányozniuk, akkor szinte hallani vélem a közérdek segélykiáltását olyan középiskolai szervek után, amelyek a kis középosztály szerényebb igényű elemeit is a közművelődés részeseivé tehetik.

A polgári iskolánál, mint kisebb igényű középfokú iskolának életrehívása igen jó gondolat volt, csak az a hiba, hogy ezt a gondolatot nem fejlesztették ki eléggé. A hat osztályú polgári iskola afféle sem hús, sem hal volt. Sikerületlen átmenet volt a szakiskola és a közművelődési iskola között. Ennek is, annak is kevés. Középiskolai jelleget tulajdonképpen nem is kapott, mert növendékei sem önkéntességi kedvezményt nem élveztek, sem valamely kereseti pályára nem szereztek képesítést és minden más iskola

elzárkózott előlük. A polgári iskola hat osztályát felső iskolákkal nem hozták kapcsolatba. Úgy állott ez az iskola, mint a kitagadott ember, testvérek nélkül, rokonok nélkül, tisztelők nélkül. Növendékeire hároméves katonai szolgálat várt, de nem biztatta őket a bizonyítvány révén se pálya, se kenyér, se megbecsülés. Iskola, melyről az élet nem vett tudomást, oklevél, melyre senkisé is kíváncsi: csoda-e, ha ilyen értékek megszerzéséért nem tódultak fiaink a felső polgári iskolákba?

Az életnek igenis szüksége van közművelődési iskolákra a középfokon, de legyünk vele tisztában, *hogy önkéntességi kedvezmény és bizonyos minősítési jog nélkül semmiféle középiskolátípus nem boldogulhat*, mert a nagyközönség az iskolát elsősorban a bizonyítvánnyal járó előnyökért keresi fel.

Meggyőződésem, hogy a felső polgári iskolák megtalálnák az eredetileg nekik szánt hivatást, ha bizonyos, a középiskoláknak megfelelő kedvezményeket és előnyöket tudnának biztosítani. Ez elmaradhatatlan feltétele az iskola látogatottságának.

Hétosztályú polgári iskola mezőgazdasági Irányzattal.

A polgári iskolák reformálására irányuló mozgalom régen napirenden van. Az újító gondolatok közül a *mezőgazdasági irányzatú hétosztályú polgári iskola* tervezete bontakozott ki a legtöbb népszerűséggel.

A mezőgazdasági irányzat azt jelenti, hogy az iskola a mezőgazdasági szakismeretekkel is rendszeresen foglalkozik. Olyan agrárállamban mint mi vagyunk, a gazdasági ismereteknek a középiskolákban való tanítása igen megokolt és természetes kívánság. Hiszen nálunk minden három ember közül kettőnek mezőgazdasági téren vonul át a pályája, vagy ezzel legalább is kapcsolatba kerül.

A szorgalmi időt pedig egy esztendővel azért látszott célszerűnek megtoldani, hogy az iskola alaposabb munkát végezhesen s érettebb anyagot bocsáthasson az életbe. De meg a hétosztályú iskola könnyebben megkaphatja azokat a jogosítványokat is, amelyek az iskolai bizonyítvány megszerzését kívánatossá teszik.

Az OMGE e sorok szerény írójának javaslatára magáévá tette a mezőgazdasági irányzatú reform polgári iskola eszméjét. Meg kell azonban jegyezni, hogy célunk nem az volt, hogy a felső polgári iskolákból gazdasági szakiskolákat szervezzünk. Egyes városok ilyen értelemben kívánták ugyan az átalakítást, ez a kívánság azonban csakis a fogalmak összezavarásából származhatott.

Középfokú gazdasági iskolákra igenis szükségünk van és ezeket okvetlenül meg kell csinálnunk. Szerveznünk kell a négy középiskola fölé emelt hároméves szaktanfolyamokat, amit kereskedőink már megtették s amint hogy a külföldön mindenütt állanak ilyen szakiskolák a gazdák rendelkezésére. *De ezeket a gazdasági iskolákat a mezőgazdasági szakoktatás keretében kell megszervezni.* Itt már készen vannak a nagyobb gazdaságokkal felszerelt földművesiskolák, melyek könnyű szerrel átszervezhetők; itt meg lehet találni a kezdethez szükséges tanítóerőket; a szakszerű vezetés és ellenőrzés szervezve van és végül is a földművelésügyi minisztérium hivatásszerű feladata, hogy a középfokú szakoktatást létesítse. Nem volna értelme annak, hogy a mezőgazdaság a kultuszminisztertől kérjen szakiskolát, erre a célra a polgári iskolákat vegye kölcsön és idegen portára járjon át a maga legszükségesebb szakismereteiért.

Részünkről sohasem kívántuk, hogy a felső polgári iskolákat mezőgazdasági szakiskolákká reformálják át.

A polgári iskolák maradjanak meg közművelődési iskoláknak, melyek a fősúlyt arra vetik, hogy művelt polgárokat neveljenek.

Óhajunk csak az volt, hogy a gazdatársadalom, különösen pedig a megfelelő iskolák híján leginkább elhanyagolt kis- és középbirtokosság minél jobb hasznát vegye a megreformálandó polgári iskoláknak. Kívántuk tehát, hogy arra alkalmas helyeken a reform elsősorban a gazdapolgárok művelődési igényeivel számoljon és a kisebb gazdák fiai számára célszerű iskolatípus alakuljon ki, de ismétlem: *nem mint szakiskola, hanem mint közművelődési iskola.*

Olyan középiskola lebegett előttünk, amely megnyitja kapuit a kis-, középgazdasztály előtt, jogosult társadalmi becsvágának érvényt szerez, kultúráját emeli s emellett a mezőgazdasági foglalkozásra nézve is összehasonlíthatatlanul hivatottabbá tesz, mint a gimnáziumi középiskola.

Még ha középfokú gazdasági oktatásunk szervezve volna is, akkor sem tartanánk feleslegesnek a tervezett mezőgazdasági irányzatú polgári iskolákat, mert mindig akadnak olyanok, akik noha az őstermelőkhöz számítanak, céljaiknak mégis olyan közművelődési iskola felelne meg leginkább, amelyből többféle kereseti térre nyílik ut.

Viszonyaink között azonban a mezőgazdasági irányzatú polgári iskoláknak fokozott jelentőségük lehet, hiszen gazdasági középiskoláink egyáltalán nincsenek s ennél fogva a gazdapolgárok fiai egyáltalán nem tudnak elhelyezkedni rájuk nézve célszerű iskolaszervekben.

Évekkel ezelőtt *Ormándy* János gazd. akadémiai tanárral együtt a szaktárgyak tantervét is kidolgoztam a mezőgazdasági irányzatú hét osztályos polgári iskolák számára, mely szerint a gazdasági szakismeretek tanítására az V. osztály-

ban 6 óra, a VI. osztályban 8 óra, a VII. osztályban 11 óra esett volna hetenkint.

A szaktárgyak tehát a felső három osztály között volnának szétosztandók, de a szaktárgyak megértéséhez szükséges alapismeretek tanítása már az alsó négy osztály ismereti tárgyainak keretében helyet foglalna. Az alsó évfolyamokba különösen azok a tárgyak illesztendőek bele, amelyek a kézi ügyességet fejlesztik. Az oktatás általában a *munkáranevelés* célját szolgálja.

A szaktárgyaknak egy vagy két évfolyamba való felhalmozását elleneztek; már az eredeti tanterv is abban a hibában szenvedett, hogy a gazdasági oktatást a két felső s leginkább csak a VI. évfolyamba vette fel. A VII. osztálynak, mint szaktanfolyamnak beállítását eleve is helytelennek mondtuk.

Amint ebből is látni való, előttünk nem egy szakiskola tervezete lebegett. Egyébként a kultuszminiszter úrhoz az 1912. évben intézett felterjesztésünkben hangsúlyoztuk is, hogy nem szakiskolát, hanem olyan középfokú iskolát kívánunk, mely az általános műveltségi tárgyakat és a szakismereteket kívánatos szisztematikus kapcsolatban tudja hozni s ennél fogva rövidebb idő alatt, kevesebb iskoláztatási költséggel aránylag a legjobb munkát végezheti arra a célra, hogy a gazdasági és a társadalmi életnek egyaránt hasznos polgárokat neveljen.

Arra kértük a miniszter urat, hogy nagyobb mezőgazdasági jellegű községekben, illetve városokban egyelőre kísérletképpen olyan polgári iskolákat létesítsen, amelyek a mezőgazdasági ismeretek elméleti és gyakorlati tanítására is kellő gondot fordítanak.

Mi tehát mindég szem előtt tartottuk azt, hogy a reformiskola közelebb férközvéen a gazdapolgárok igényeihez, maradjon meg annak, aminek szánták: közművelődési iskolának.

A kísérleti iskola.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1912. évi 103,123. rendelete alapján a héi osztályú polgári iskolával megindult a kísérlet, még pedig Békéscsabán és Orosházán. Az orosházai kísérleti iskola működésének eredményéről kimerítő értesüléseink vannak Nagy Lajos polgári iskolai igazgató jóvoltából, aki valóságos apostoli lelkesedéssel fáradozott az orosházai polgári iskola mezőgazdasági irányzatának kifejlesztése érdekében. Ez a jeles férfiú mindent megtett, hogy kedvelt eszméje: a gyakorlati életre nevelő hét osztályú polgári iskola eredményesen testet öltjön. Jelentései alapján a „Köztelek” folyó évi május hó 18-iki számában részletesen beszámoltam az orosházai kísérlet öt éves múltjáról, ezúttal csupán a következő főbb eredmények vázlatos ismertetésére szorítkozom.

A kultuszminiszter 1912-ben az orosházi polgári iskolát hét osztályú mezőgazdasági irányzatú iskolává szervezte át. Ennél az iskolánál a miniszteri rendelet szerint a tanítás úgy a tárgybeosztás, mint az anyagterjedelem tekintetében teljesen új tanítási tervvel indult meg.

Orosháza képviselőtestülete az új kísérleti iskola számára 30 holdból álló gazdasági telepet adott át és a szükséges gazdasági épületekre 16,000 K. költséget szavazott meg. Egyébként a reformiskola meglehetősen mostoha elbánásban részesült. A felszerelésekre a kultuszminiszter mindössze 6000 koronát adott. Gazdasági üzlettökére ugyancsak a kultuszminiszter az iskola igazgatóságának többszörös sürgetése után 1500 koronát engedélyezett, de még ezt az összeget sem utalványozták ki. A gazdaságtani oktatásra a földművelésügyi miniszter egy szaktanárt rendelt ki az iskolához, ezt azonban már az 1915-ik év végén elrendelte onnét, mert másutt volt rá szükség, az 1915-ik év elején

pedig katonai szolgálatra hívták be a szaktanárt, úgy, hogy azután a gazdasági tanítást a polgári iskola igazgatója és tanári kara látta el. A növendékek gazdasági gyakorlatainak vezetésére *szakerőt nem adtak*. Az Orosháza községtől kapott 30 holdas gazdaság vezetésére se rendeltek ki szakembert, ennek hiányában ezzel a feladattal is a polgári iskola igazgatójának kellett megmérkőzni. Tehát részben szűkkeblűségből, részben pedig a rendelkezésre álló szakerők hiánya miatt nem adták meg az iskolának azokat az eszközöket és módokat, amelyek szükségesek lettek volna ahhoz, hogy az iskola a tanítási tervet megfelelő eredménnyel végrehajthassa.

Mint Nagy Lajos jelentéséből megtudjuk, az új polgári iskola tanításának hármasszoros célja volt. Először általános és *befejezett művelődés* nyújtása, másodsorban minél több *gyakorlati ismeretre* való tanítás és harmadszor *munkára nevelés*. Ehhez képest az iskola tantervébe felvették a középiskolák egész tananyagát a latin és francia nyelv kivételével. Hetenként két órán át tanították a kéziügyességek elsajátítását és hetenként egy délutánt kertészeti és mezőgazdasági munkákra szenteltek. A szoroson vett szakismereteket a három felsőosztályban adták elő. Sajnos, e tekintetben az iskola nem támaszkodhatott a szükséges segítőerőkre.

Az iskola alsó négy osztályának látogatottsága ellen nem emelhető panasz, mert az alsó osztályú növendékek száma évről-évre túlhaladta a háromszázat. A felső osztályokba azonban gyéren jelentkeztek; kezdetben 33, 1916-ban csak 20 ifjú iratkozott be a felső három osztályba, 1918-ban pedig már a *VII. osztály szünetelt*.

Ennek a részvétlenségnek a magyarázata igen egyszerű s röviden az, hogy a hatodik osztályt végzettek katonák lettek, újjak pedig nem jöttek, mert a VII. osztályt végzettek is csak úgy kap-

hatják meg az egyéves önkéntességi jogot, mint a VI. osztályt végzettek, ha ugyanis a kiegészítő vizsgát leteszik. A mai háborús világban alig lehet valami fontosabb a fiatalemberre nézve, mint az önkéntességi jog megszerzése. Csak természetes, ha olyan iskolákat igyekeznek felkeresni, melyek egyfelől az önkéntességi kedvezményt biztosítják, másfelől pedig már egymagukban is bizonyos kereseti pályákat nyitnak meg előttük. *A hét osztályú iskola születése pillanatában agyon volt ütve azzal, hogy számára se önkéntességi kedvezményt, se minősítési jogot nem biztosítottak.* Nagy Lajos minduntalan arra figyelmeztetett, hogy ilyen körülmények között a kísérleti iskola fenntartásának erőszakolása kárbaveszett fáradság.

Más zavaró körülmény is jött még közbe, amely a kísérlet eredményére egymagában is végzetes volt. Az 1914. évi új tanterv értelmében a kísérleti iskolát egységes hét osztályú iskolának tekintettük, mely a gazdasági tárgyakat a három felső osztályban arányosan osztotta meg. 1915-ben pedig a kultuszminiszteri rendelet a VII. osztálynak azt a nevet és minőséget adta, hogy *»egyéves gazdasági tanfolyam, mint a VI. osztályhoz kapcsolódott VII. osztály.«* A kívánt egységes hétosztályú iskola helyett tehát a hatosztályú polgári iskola fölé emelt egyéves szaktanfolyamot kapnánk, olyan megoldást, amelyet a polgári iskolai tanárok egyesületének véleményével egybehangzóan, már a kísérlet megindulása előtt célszerűtlennek és hibásnak mondtunk. Csodálatos, hogy a kultuszminiszter időközben a minden érdekelt tényező által kifogásolt megoldásra tért át. Maga Orosháza v községe is annyira hibás és meglepő eltolódásnak tekintette az eredeti tervet szemben a külön szaktanfolyamos polgári iskolát, hogy a felajánlott gazdasági telepet visszakívánta.

Egybevágó kívánságaink szerint a kísérleti iskolának a gazdasági tanítást mind a hét osztályon arányos megosztással kell végig vezetnie. Ez volt a javaslat, ez volt az eredeti terv, nem pedig egyéves szaktanfolyam, amelyet különben sem a kultuszminiszter hivatott megszervezni.

Mint látjuk, a megindult kísérletet szűkkeblűség és kapkodás jellemezte. Holt pontra kellett volna jutnia ennek a kísérletnek még abban az esetben is, ha a háború közbe nem jön.

De éppen az elkövetett hibák és a közbejött zavaró körülmények miatt a *kísérlet eredményét döntőnek egyáltalán nem tekinthetjük*. Hiányoztak a tanügyi eredményekhez szükséges feltételek. Hiányzott az érett és eltökélt megállapodás. És nem adták meg az iskolának azokat a jogosítványokat, melyek a látogatottság mellőzhetlen feltételei.

Csatlakozom Nvgy Lajosnak ahhoz a íelfogásához, hogy *a mezőgazdasági irányzatú polgári iskolákra nagy jövő és hivatás vár, ha azokat helyesen megalapozzuk és a szükséges jogosítványokkal megerősítjük*.

Egyik leghasznosabb és legnépszerűbb művelődési intézményünké válhatna az a reformiskola, amelyben a kis- középgazdák fiai a gimnáziumi és a kereskedelmi bizonyítványnyal egyenlő értékű érettségit szerezhhetnek.

Ilyen iskola létesítésére kell törekednünk, mely a tudás hasznát egyesíti a kenyérkereset lehetőségével és társadalmilag is, az állami élet hivatalos szervezetében is megfelelő érvényesülést biztosít.

Nagyobb arányban több komolysággal, nagyobb áldozatkészséggel és több szeretettel kell vezetni a kísérletet és akkor hitem szerint várt eredmény sem fog elmaradni.

Javaslatom a következő:

Határozati javaslat:

Kívánatos és szükséges, hogy egyes mezőgazdasági gócpontokon a polgári iskolák mező-

gazdasági irányzatú hét osztályú polgári iskolákká szerveztessenek át. A polgári reformiskolák célja az általános ismereti tárgyak tanítása mellett a munkára nevelés és a gyakorlati kiképzésre irányuló szaktanítás legyen olyan mértékben, hogy a végzett növendékek kisgazdaságok kezelésére kellő előismeretet szerezhessenek. Evégből az iskolákat a kertészeti és mezőgazdasági gyakorlati oktatáshoz szükséges kisebb tangazdaságokkal kell ellátni.»

Mellőzhetlenül szükséges, hogy ezek az iskolák az egy évi önkéntességi jogosultság kedvezménye mellett kenyérkereső pályákra képesítő minősítési jogot is élvezzenek, mert enélkül az iskolák tapasztalat szerint nem tarthatnak számot népszerűsége.

Állapítsa meg a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr, hogy mely városok kívánják polgári iskoláiknak mezőgazdasági irányzatú iskolákká való átszervezését és a szükséges gyakorló területeket biztosítani tudják-e. Ott, ahol az előfeltételek megvannak, az átszervezést a kultuszminiszter úr a földművelés miniszter úrral egyetértően indítsa meg.

III.

Függelék.

A mezőgazdasági szakoktatás tervezete.

(Magyarázat az ábrához.)

A mellékelt ábrában megkísértettem szemléltetővé tenni a mezőgazdasági szakoktatás szervezetét úgy, amint az a szükséges reformok végrehajtása esetén kibővülne.

Megkülönböztetés okáért a közoktatásügyi intézményeket *oválba* a szakiskolákat pedig *négy-szögbe* foglaltam. A még nem létesült szakiskolákat szakgatott vonalakkal határoltam.

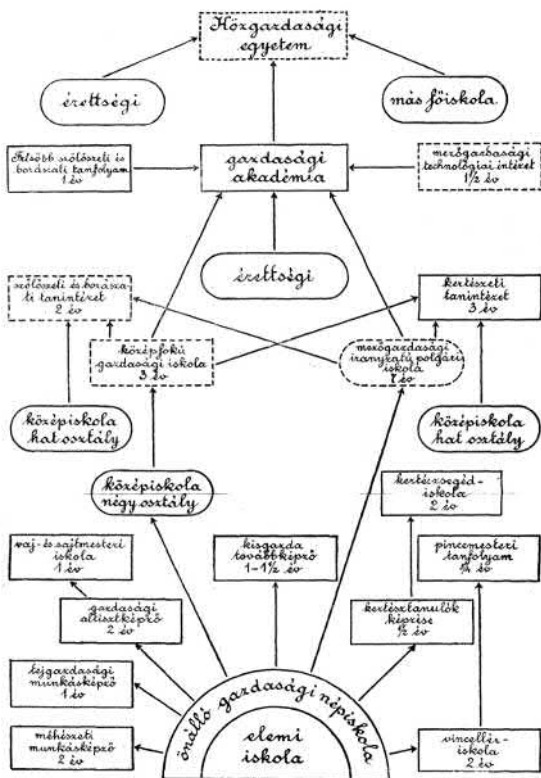
Mint a rajzból is szembetűnik, az alsófokú szakoktatásnak már megvannak a szükséges iskolatípusai, azonban a legfontosabbak: a *gazdasági népiskolák* még nagyon is hiányosak. Arra kell törekednünk, hogy az elemi iskola ismétlőtan folyamai önálló gazdasági népiskolákká szerveztessenek át minden olyan nagyobb faluban, ahol a népesség számottevő része mezőgazdasággal foglalkozik. Ezek a falusi gazdasági iskolák lesznek az alsófokú szakoktatásnak népies szervei.

A gazdasági népiskolákból különleges alsófokú iskolákba nyílik ú

t; ezekbe közvetlenül az elemi iskola negyedik osztályából is be lehet lépni, amennyiben a felvételi kellekek nem állapítanak meg magasabb korhatárt, de természetesen a különleges iskoláknak elsősorban a gazdasági népiskolát végzett jelentkezőket kell figyelembe

A mezőgazdasági szakoktatás tervezete.

venniök és az alapítványi helyekre is ezeket illeti az elsőség.

A jövőben is kétségtelenül sokan fognak akadni olyanok, akik nem végezik a gazdasági népiskolát, mert falujukban ilyen iskola nincs, vagy pedig csak hosszabb szünet után áll be körülményeikben olyan változás, amely a mezőgazdasági foglalkozásra utal.

Iskolát kell tehát adnunk azoknak is, akik, akár mint a maguk birtokát kezelő kisgazdák vagy bérlők, akár pedig mint gazdasági altiszti állásokra törekvők, későbbi korban akarják megszerezni a hivatásuk sikeres gyakorlásához szükséges ismereteket.

Erre a célra szolgálnak a mai földművesiskolák *kisgazdaképző* és *gazdasági altisztképző* típusai.

Egyebekben a földművesiskolák hivatását idővel átveszik a gazdasági népiskolák, melyeknek az az előnyük, hogy a földművelők fiait az iskolázás megszakítása nélkül, tehát nyomban a negyedik elemi osztály végzése után kézbe vehetik és az amúgy is kötelező ismétlő oktatással egyéssítik a gazdasági tanítást. Valószínű, hogy amint a gazdasági népiskolák kellően elszaporodtak, a velük egyazon célt szolgáló földművesiskolák feleslegessé fognak válni.

Az ily módon felszabadítandó földművesiskolákat *középfokú gazdasági iskolákká* kell átszervezni.

Az átszervezést néhány erre alkalmas földművesiskolával rögtön kezdjük meg, mert középfokú gazdasági iskolára égető szükség van.

A gazdasági középiskola, a középiskolák négy osztálya fölé emelt hároméves gazdasági tanfolyamból állana. Az oktatás célja: gyakorlati gazdanevelés kis-, középbirtokok vezetésére. Végzett növendékeinek az egyéves önkéntességi jogot biztosítani kell. Akik jeles bizonyítványt nyernek, azok rendes hallgatóknak vehetők fel

a gazdasági akadémiákba, a középfokú különleges gazdasági iskolákat pedig esetleg rövidebb szorgalmi idő alatt végezhetik.

Mint új különleges iskolát vettem tervbe a *szőlőszeti és borászati tanintézetei*. Előiskolája éppen úgy, mint a kertészeti tanintézeteknek, a középiskolák hat osztálya volna.

Új iskolatípusként vettem fel a *mezőgazdasági irányzatú polgári iskolát is*, amelylyel egyébként már kísérleteznek. Ez az iskola hét osztályból áll, itt a fősúly a közismereti tárgyra esik, emellett az iskola munkára nevel s a kertészeti és a mezőgazdasági ismereteket olyan mértékben tanítja, hogy a növendékek a termelő munka iránt érzéket és szeretetet sajátítsanak el s a jelesebbek a gazdasági akadémián is folytathassák tanulmányaikat. Természetesen, ilyen iskola a középfokú gazdasági iskola mellett csak az esetben állhatja meg a helyét, ha az önkéntességi kedvezmény mellett bizonyos minősítési jogot is élvezni fog. Gyakorlati életre nevelt tisztviselők a mezőgazdasági közigazgatás alsó fokozatában hézagot pótolhatnának.

Főértékét a mezőgazdasági irányzatú polgári iskolának mégis az adja meg, hogy bizonyos kívánatos művelődési színvonalra segíti azokat, akik nem készülnek tudományos pályára vagy az ide előkészítő középiskolára nem elég erősek, tehát a gyakorlati irányzatánál fogva könnyítő iskola híján műveletlenek maradnának.

Nem kell féltetni a *gazdasági akadémiák* színvonalát a hét osztályú polgári iskolák, illetve a gazdasági középiskolák jeles növendékeitől. Azokban, akinek hajlama és képessége már bebizonyosodott, a továbbképzés szempontjából is a legjobb anyagot fogja kapni az akadémia. Részemről a jeleseket minden vonalon előnyökhöz juttatnám, mert tapasztalat szerint a *kiválasztás* a legjobb útja az emberben rejlő magasabb értékek érvényesülésének.

Egyébként akadémiáinkat ezen a réven a túlsúfoltság veszedelme aligha fenyegeti. Mindenkinek az az érdeke, hogy minél hamarabb végezze az iskolát és munkába álljon, mert az emberi erő nagyon drága. Akit a szomjúság mégis a tudás újabb forrása felé hajt, azt két kézzel kell tovább segítenünk.

Háború előtt gazdasági akadémiánk meglehetősen néptelenek voltak s arról gondolkoztunk hogy egy akadémiát *technológiai intézetté*, egy másikat szőlőszeti és borászati iskolává alakítsunk át; a megmaradó háromban pedig a tanszékek az akadémiai jellegnek valóban megfelelő színvonalra fejlesztendők. A háború után következő állapot fogja eldönteni, hogy a tervbe vett új különleges iskolákat a gazdasági akadémiák rovására vagy azok fentartása mellett lesz-e célszerű létesíteni.

Elkerülhetetlenül szükséges a *gazdasági és a jogi tanítás kapcsolata hozatala azzal a céllal*, hogy gazdaságilag is képzett közigazgatási tisztviselőket neveljünk. Ezt a kérdést leghelyesebben a közgazdasági egyetemen oldhatnánk meg. Addig is, míg ez az egyetem vagy az egyetemi jellegű mezőgazdasági főiskola létre jön, módot, kell adni a gazdasági akadémiákat végzetteknek arra, hogy a tudományegyetemen a közigazgatási pályákra jogosító kvalifikációt, rövidített szorgalmi idő alatt megszerezhessék.

Önként értetően, a minősítési törvény is megfelelően módosítandó.

A mezőgazdasági főiskolának, akár mint külön intézmény, akár a közgazdasági egyetem keretében létesülne, a fővárosban volna a helye, hogy a központi elhelyezkedés minden kulturális előnyét élvezhesse.

A szükséges újításokra vonatkozó kívánságokat röviden következő programba foglalom össze:

Mezőgazdasági szakoktatásügyi programra.

1. A gazdasági népoktatás kötelező szervezésére törvény alkotandó. Az elemi iskolák ismétlődő tanfolyamait gazdasági iskolákká kell átszervezni. Arra irányuljon igyekezetünk, hogy *minden nagyobb községnek* tangazdasággal felszerelt és külön szaktanítós *önálló gazdasági népiskolája* legyen. Ezek az iskolák a földművelésügyi miniszter hatáskörébe tartoznak és áldozatkész gondoskodással oda fejlesztendők, hogy a nép gazdasági tanításának feladatát teljesen átvegyék, a földművesiskolák pedig különleges célok szolgálatába legyenek állíthatók.

2. A *földművesiskolák* részben altiszti és kiskgazda továbbképző iskoláknak maradjanak fenn, részben pedig a középfokú szakoktatás szolgálatába illesztendők.

3. Szükséges létesíteni olyan *gazdasági középiskolákat*, amelyek a jobbmódú kiskgazdák fejlettebb művelődési igényeihez alkalmazkodnak. Erre a célra a középiskolák négy osztálya fölé három évfolyamú gazdasági iskola szervezendő, az egyéves önkéntességi kedvezmény biztosításával. A földművesiskolák egyrésze átszervezendő ilyen három évfolyamú gazdasági középiskolává.

4. A különleges mezőgazdasági és mezőgazdasági ipari ágazatok fejlődésének megfelelően, a mai öt *gazdasági akadémiából* egy technológiai intézetté, egy pedig kertészeti, szőlészeti és borászati felsőbb iskolává alakítandó át.

5. A gazdasági tanítással *kapcsolatba kell hozni a jogi tanítást* oly módon, hogy a gazdasági akadémiát végzettek az *egyetemen*, lehetőén rövid szorgalmi idő alatt megszerezhessék a közigazgatási pályákra jogosító képesítést.

6. A szakoktatást olyan külön *főiskola* tetőzze be, mely a mezőgazdaságnak jelentőségéhez mért tudományos otthont biztosít, módot ad az östermelésre kiható ismereteknek önálló búvárkodásokon alapuló fejlesztésére, széles látókörű férfiakat, tanárokat és a földművelésügyi közigazgatásnak tisztviselőket nevel.

TARTALOM.

	Oldal
I. A mezőgazdasági szakoktatás és a tanárképzés	3
1. Gazdasági akadémiák	3
Tanárnevelés	8
A tanszékek	12
A munka mélyítése	14
Az egyéni kiválóság jutalmazása.....	15
Fizetés és előléptetés	19
Tanárképzés és előléptetés a gazdasági akadé- miákban.....	26
2. Alsófokú szakoktatás	27
Földművesiskolák és önálló gazdasági nép- iskolák	27
Egységes tanárképzés.....	31
Középfokú gazdasági iskolák.....	33
Tanárképzés és előléptetés az alsófokú szak- oktatásban.....	35
Fizetési és előléptetési viszonyok	36
II. A polgári iskolák reformja.....	44
A polgári iskola hivatása.....	44
Hétosztályú polgári iskola mezőgazdasági iránnyal	47
A kísérleti iskola.....	41
III. Függelék.....	56
A mezőgazdasági szakoktatás tervezete.....	56
Mezőgazdasági szakoktatásügyi programm.....	60